

**ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І
ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ МИКОЛИ ЯРМАЧЕНКА
НАПН УКРАЇНИ**

ДАНІЛАВІЧУТЕ ЄЛЯНА, МАРТИНЮК ЗОРЯНА

ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ ПИСЬМА

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Київ – 2025

Друкується за рішенням вченої ради Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України
(протокол №8 від 26.06.2025 р.)

Рецензенти:

Т.В. Хомик – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (м. Київ);

Л.А. Косташенко – вчитель-логопед КЗ «Лисогірська спеціальна школа» Первомайського району Миколаївської обласної ради.

Данілавічюте Е.А, Мартинюк З.С.

Подолання труднощів письма: навчальний посібник. – Київ, 2025. – 120 с.

Навчальний посібник створено на основі психолінгвосенергетичного підходу до подолання труднощів письма, що дає змогу диференційовано, з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку молодшого школяра та нейропсихолінгвістичних механізмів їхнього виникнення підійти до вибору стратегії підтримки дитини в освітньому середовищі. Посібник призначено для розвитку навичок правильного письма з опорою на різну послідовність включення аналізаторних систем (слухової, мовленнєворухової, зорової та ін.), а також їхньої інтегративної діяльності у процесі виконання завдань з огляду на природу виникнення дефіциту функції писемного мовлення. У посібнику представлено широкий спектр вправ, які сприяють удосконаленню орфографічної компетентності дитини, дають змогу враховувати рівень розвитку дитини та її специфічні потреби. Використання інтерактивних та цікавих прийомів, що передбачені змістом завдань, забезпечує високу мотивацію учнів під час навчання.

Посібник призначено для молодших школярів з труднощами опанування навички письма, вчителів-логопедів спеціальних загальноосвітніх шкіл, вчителів-логопедів логопедичних пунктів системи освіти, вчителів-логопедів та інших фахівців інклюзивних закладів освіти та інклюзивно-ресурсних центрів, педагогічних працівників, студентів і викладачів закладів вищої освіти, батьків.

ISBN 978-617-8531-53-9

© Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2025

© Данілавічюте Е.А, Мартинюк З.С., 2025

ЗМІСТ

I. ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ ОРФОГРАФІЧНОЇ НАВИЧКИ

1. Розпізнавання та аналіз орфограми.....	2
2. Вправи на розуміння та закріплення орфограми.....	10
3. Формування вмінь розв'язувати орфографічні задачі.....	18

II. ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ОРФОГРАФІЧНОЇ НАВИЧКИ

1. Використання алгоритмів для формування орфографічної навички.....	72
2. Робота над помилками.....	77
3. Різні види письмових робіт.....	83
4. Нейровправи.....	110

Привіт
школярику!

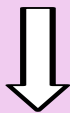
ТУТ ТИ ДІЗНАЄШСЯ:

- як формується орфографічна навичка;
- яка структура орфографічної навички;
- як відбувається розпізнавання й аналіз орфограм;
- як вивчаються орфографічні правила та здійснюється їх практичне застосування.

ОРФОГРАМА

– це правильне написання слова, яке відповідає певному правилу і яке можна здійснити з помилкою, якщо літери писати без перевірки, тільки покладаючись на власну інтуїцію.

ЯКІ БУВАЮТЬ ОРФОГРАМИ:

Буквені

для правильного написання яких потрібно застосовувати певне правило української мови.

Небуквені

орфограми української мови вказують на такі правила написання слів, які не стосуються букв.

Орфографічна навичка є автоматизованим компонентом мовленнєвої діяльності, що реалізується у писемній продукції.

РОЗДІЛ І. ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ ОРФОГРАФІЧНОЇ НАВИЧКИ

1. РОЗПІЗНАВАННЯ ТА АНАЛІЗ ОРФОГРАМИ

У розділі представлено завдання, спрямовані на вивчення орфограм шляхом виконання різноманітних вправ, які допоможуть учням розпізнавати орфограми у словах.

Вправи спрямовано на розпізнавання орфограм з метою формування в учнів умінь:

- ❖ помічати орфограми під час зорового сприйняття тексту;
- ❖ помічати орфограми під час слухового сприймання мовлення;
- ❖ правильно записувати слова й тексти з орфограмами;
- ❖ обґрунтовувати написане, спираючись на знання правил і вміння їх застосовувати.

Завдання подаються з опорою на зір , що сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

Під час роботи із завданнями супроводжуватиме учнів руде кошеня.

ОРФОГРАМА «НАПИСАННЯ ВЕЛИКОЇ ЛІТЕРИ»

ПОМІРКУЙ!!!

Велика буква як орфограма

- Інтуїтивно ми не завжди можемо визначити, потрібно писати слово з великої букви, чи ні.*
- Тому велика буква є **орфограмою**.*
- З великої літери пишуть: перше слово в тексті, перше слово після крапки, знака питання, знака оклику.*

***Я** сам.*

***Ч**екаєш свят?*

***Р**іздво!*

перше слово тексту перше слово речення

З ВЕЛИКОЇ БУКВИ ПИШУТЬ

1. Власні імена, по батькові, прізвища, псевдоніми, прізвиська, клички тварин, назви дійових осіб у казках і байках.
2. Астрономічні назви, назви держав, географічні назви.

Слова, які завжди пишуть з великої літери, називають власними назвами!!!

Тарас, Україна, Дніпро, Київ

1. Прочитай текст. Поясни, як ти розумієш виділені літери у слові.
2. Спиши у зошит. Підкресли велику літеру.

ПОДРУГА

Подруга моєї доньки Соломія дуже любить подорожувати. Вона відвідала такі країни, як Франція, Італія, Німеччина. Її подорож була цікавою, з улюбленою собачкою Чіпка. Соломія мріє відвідати Грецію, Індію та багато інших великих країн.

Соломія Мартинюк також побувала в Італії на Лігурійському морі.

ПАМ'ЯТАЙ!!!

Перше слово в реченні завжди пишуть з великої літери.

1. Прочитай уважно текст. Зверни увагу, що кожне речення починається з великої літери.

2. Спиши текст у зошит. Підкресли перше слово в кожному реченні. З якої літери починається кожне речення? Чому саме так?

Нарешті прийшла весна. Трава позеленіла. Укрила землю зеленим покривалом. Сонце яскраво світить, але не гріє. Трава виблискується і переливається на сонці. На дворі пахне весною, діти граються і радіють новій порі року.

1. Уважно прочитай текст. Поміркуй над прочитаним.

2. Спиши у зошит, розкриваючи дужки.

(Т, т)ернопільська (м)іська рада, (Г, г)олова (В, в)ерховної (Р, р)ади України, (П, п)рем'єр – (М, м)іністр України, (М, м)іністерство (О, о)світи і (Н, н)ауки України, (Ц, ц)ентральна Україна, (М, м)айдан (Н, н)езалежності, (Ф, ф)ранківська, (О, о)бласть.

1. Прочитай слова.
2. Добери власні назви до запропонованих загальних, запиши їх у зошит.

Країна, телепередача, село, сузір'я, материк, собор, магазин, свято, телевізійна програма, держава, вистава, оповідання, пісня, книжка, собака, дівчинка, картина.

Зразок: місто – Львів

1. Прочитай речення. Доповни їх закінчення так, щоб утворилися повні речення.
2. Спиши у зошит.

Увечері бабуся читала оповідання____. На небі сузір'я____. В Україні найбільша річка____. Найбільше в

Україні озеро____. Паску святять на____. Мою подругу звати____. На дворі сьогодні____. Зранку я побачила _____. У школі мені подобається_____.

1. Поміркуй! Дай усно відповіді на запитання.

*Коли пишеться велика літера?

*Як ти вважаєш, потрібно для цієї орфограми володіти правилом?

*Імена та прізвища людей, які стали загальними назвами, пишемо з якої букви?

*З якої букви пишуться слова Земля, Місяць, Сонце ?

1. У зошиті зроби дві колонки. У першу запиши слова, які пишуться з великої літери, а в другу – слова, які пишуться з маленької літери.

П(п)івнічний П(п)оліс, Д(д)онецька О(о)бласть, Г(г)ора
Г(г)оверла, Т(т)абір В(в)еликдень, А(а)еропорт Б(б)ориспіль,
С(с)тудія, П(п)очаївська Л(л)авра, К(к)інотеатр З(з)ірочка,

О(о)стрів Х(х)ортиця, М(м)ультфільм Б(б)ілосніжка, С(с)вято
П(п)еремоги, С(с)упермаркет В,(в)елмаркет, С(с)айт, О(о)стрів
З(з)нань, Д(д)ень П(п)рав людини, Ф(ф)абрика С(с)віточ,
Ж(ж)урнал С(с)віт Т(т)варин, Т(т)ернопільщина, С(с)узір'я
В(в)едмедиця, П(п)ароплав М(м)рія, Ц(ц)укерки П(п)ташине
М(м)олоко, О(о)зеро С(с)вітязь.

1. Прочитай поради. Поміркуй, чому вони важливі для оволодіння грамотним письмом.

2. Спиши у зошит поради. Розкажи у класі, як ти будеш дотримуватися їх.

- Правильного орфографічного письма треба вчитися завжди у великих майстрів слова.

- Прислухайся до власного мовлення, критично оцінюй його.

- Не так уже й складно позбутися орфографічних помилок, якщо над цим старанно працювати.

- Якщо свідомо пильнуватимеш за чистотою і красою свого письма, то обов'язково досягнеш успіхів у володінні мовою.

1. Спиши речення у зошит. Розкрий дужки, усно поясни написання.

(н)арешті прийшла (в)есна. (с)онце лагідно гріє землю.
(о)ленка читала цікаву книжку. (у) понеділок ми підемо до
школи. (н)а уроці вчителька прочитала оповідання «(к)лимко».
(т)ато з (м)амою поїхали до (к)иєва. (у) неділю ми
святкуватимемо (р)іздво. (п)існя «(ч)ервона рута» відома в
усьому світі.

Поміркуй:

— у яких випадках велика літера пишеться на початку речення?

— коли з великої літера пишуть власні назви?

2. ВПРАВИ НА РОЗУМІННЯ ТА ЗАКРІПЛЕННЯ ОРФОГРАМИ

Завдання подаються з опорою на слух.

1. Вчитель читає правила написання великої літери. Слухай уважно. Поміркуй і запиши слова-назви до відповідних груп.

Назви міст _____

Імена людей _____

Клички тварин _____

Назви річок _____

Назви свят _____

Назви книжок _____

Назви пісень _____

1. Вчитель читає вірш! Дай усно відповіді на запитання.

Красивий, щедрий рідний край

І мова наша солов'їна.

Люби, шануй, оберігай

Наш край, що зветься. (Україна)

(І. Січовик)

- Назви перший звук у слові Україна?
- Який він? Чому?
- Назви слова, у звучанні яких зустрічається звук [у]?
- Якою літерою на письмі позначається цей звук?
- Чому слово «Україна» пишеться з великої літери, а слово «держава» з маленької літери?

1. Послухай запитання. Відповіді запиши у зошит.

1. Ти вмієш підтримувати розмову на різні теми з іншими людьми? 2. Тобі доводилося засмучувати інших своєю нетактовною поведінкою? 3. Ти завжди правильно оцінюєш власну поведінку? 4. Як ти звертаєшся до людей у різних ситуаціях?

1. Послухай уважно текст. Запиши у зошит. Визнач слова-назви, підкресли власні назви зеленим кольором, загальні назви синім кольором.

У неділю Марічка разом із татом та мамою поїхала до Львова. Вони гуляли в парку «Івана Франка», фотографували квіти та дерева. Потім пішли до Львівської національної академії мистецтв, щоб подивитися виставку «Казкові картини». Увечері сім'я завітала до кав'ярні «Солодка мрія», де Марічка замовила улюблену піцу та сік. Під час обіду вони слухали пісні Ніни Матвієнко і обговорювали нову книжку «Пригоди Рекса».

Наступного дня вони поїхали до Карпат, де відвідали село Яремче та побачили водоспад Пробій. Там Марічка зустріла свого друга Іванка, який живе в цьому селі, і разом вони гралися на зеленому лузі під сонцем.

Поміркуй! Чому слова Марічка, Львів, Карпати пишуться з великої літери?

Чому слова дерево, квіти, село пишуться з маленької літери?

1. Спиши текст. Виправ помилки у словах.

2. Поясни, чому деякі слова пишуться з великої літери.

3. Підкресли слова, які потрібно писати з великої літери. Поясни їх написання.

дем'янка та мар'ян живуть у новому районі великого міста львова. Хлоп'ята навчаються в другому класі й живуть в одному будинку, на одній вулиці. дем'янка живе на п'ятому поверсі, а мар'ян – на дев'ятому. На честь першого космонавта України леоніда Кадетюка створено музей.

1. Прочитай текст. Знайди та виправ усі орфографічні помилки.
2. Спиши у зошит. Підкресли виправленні слова.

Котик мурчик; коза зірка; іван сірко; тарас шевченко; Кінь орлик; корова рябушка; Хом'як хома; кінь буран; Олег іванович; пес рябко; песик дружок; півень гребінець; Леся українка; рибка лулу; папуга кеша; їжак колючко; віктор олегович; Кицька варварка; баба Марія; озеро світязь; письменник нестайко, ганна дмитрівна; Мишка сіроманка; собачка шурик; дід юрась; річка дніпро; їжак колючок.

Пригадай!!! Загальні назви пишуть з маленької літери, прізвища, імена, по батькові людей, клички тварин, назви країн, міст, сіл, вулиць, річок, гір, морів – це власні назви і пишуть їх з великої літери.

1. Прочитай слова. Поясни, чому подані парами слова написано по-різному. Чи однакове значення вони мають? Які з поданих іменників є власними, а які – загальними?

2. Побудуй речення з поданими парами слів. Запиши їх у зошит. Зверни увагу, як змінюється значення, коли слово пишеться з великої літери.

великий віз – Великий Віз; земля – Земля; червона шапочка – Червона Шапочка; перун – Перун, зелений гай – Зелений Гай; синій кит – Синій Кит; золотий колос – Золотий Колос; білий лебідь – Білий Лебідь.

1. Збери прислів'я. Поясни, як ти його розумієш? Розкажи, як треба ставитися до рідної мови.

Пригадай! 1. З великої літери пишуть: перше слово, яким починається речення, після крапки, трьох крапок, знака оклику, знака питання, що стоїть у кінці попереднього речення.

2. Перше слово після знака оклику, яким відокремлюють звертання.

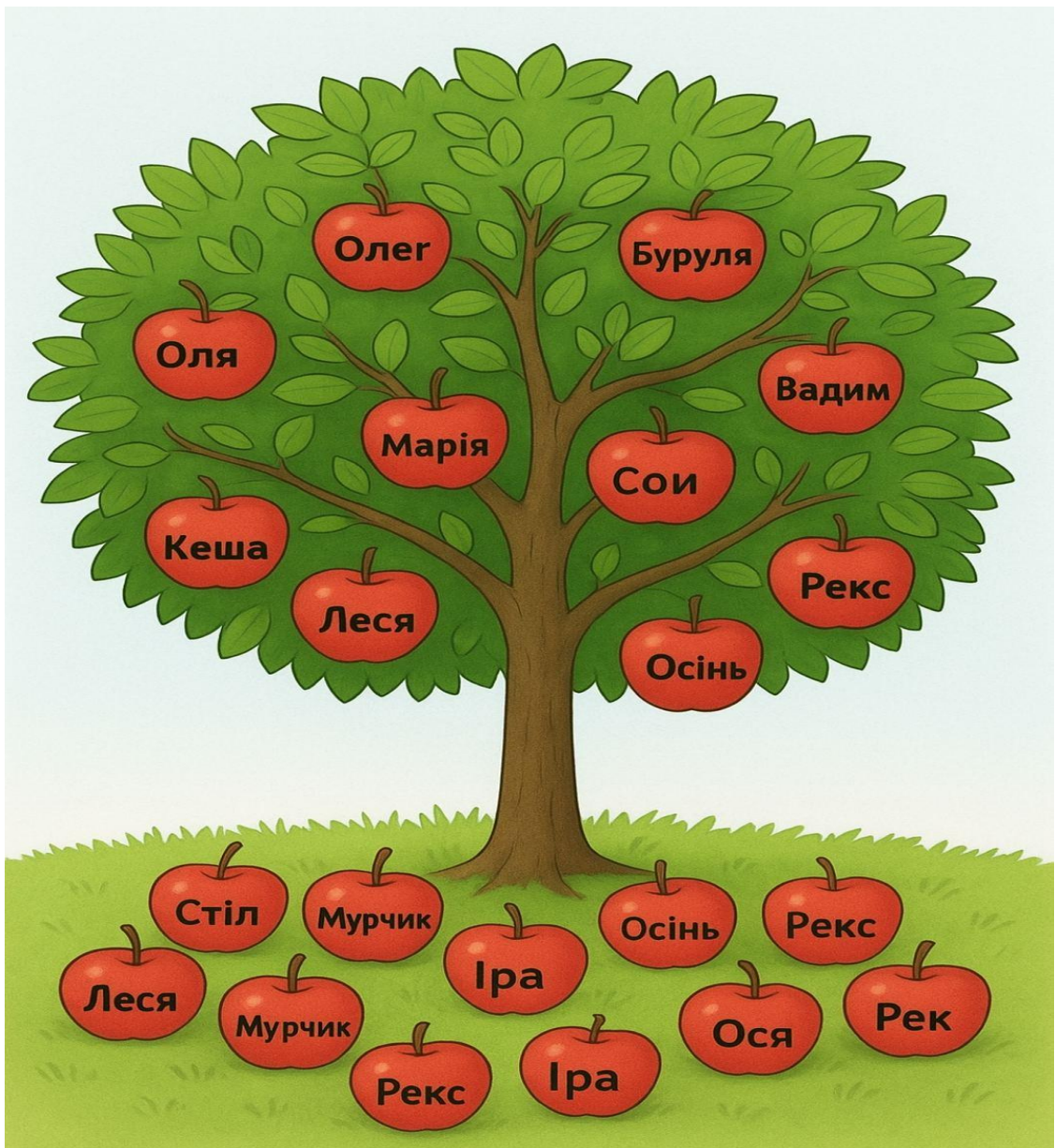
3. Слово, що йде за знаком оклику після вигуку.

1. Подивись уважно на яблука.

2. Спиши у зошит слова з іменами.

3. Знайди яблука, у яких неправильно написані слова і які повторюються.

1. Прочитай речення. Встав потрібне слово на початку речення.
2. Запиши речення у зошит.

___ граються в м'яча.

___ читає дівчинці.

___ проводить дідуся через дорогу.

___ допомагає мамі мити посуд.

3. ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ РОЗВ'ЯЗУВАТИ ОРФОГРАФІЧНІ ЗАДАЧІ

Наступні вправи спрямовано на розв'язання орфографічних задач. Завдання подаються з опорою на вимову.

На зазначеному етапі роботи учні вже мають уміти самостійно ставити орфографічну задачу перед собою, тобто не припиняючи письмо, знаходити у слові орфограму й усвідомлювати її як задачу. Розв'язуючи орфографічну задачу, школяр виконує низку послідовних операцій, а саме:

- знайти й розпізнати орфограму;
- визначити її тип;
- накреслити (уявно) спосіб розв'язання задачі;
- визначити послідовність дій;
- виконати дії відповідно до алгоритму;
- правильно написати слово.

Як бачимо, перші дві операції співвідносяться з постановкою орфографічної задачі, а наступні чотири — з її розв'язанням.

1. Прочитай казку.

Розумні літери

Колись давно у далекому місті Слів жили літери. Кожна мала своє завдання: **А** любила починати слова, **Б** завжди була на початку красивих речень, а **С** шепотіла слова про сонце й сміх.

Одного дня літери помітили, що слова стали плутатися, а речення — розсипатися. «Що робити?» — запанікувала **Е**.

Тоді прийшла велика літера, мудра і велична. Вона сказала: «Щоб слова були зрозумілі, кожне речення має починатися зі зрілої великої літери, а крапка у його кінці — як чарівна лампа, що освітлює думку».

Літери слухняно вишикувалися: великі букви стали на початок речень, маленькі — всередині слів, а крапки та коми навчилися вчасно зупиняти слова. Відтоді у слові всі речення були ясні й веселі, і більше не плуталися. Жили літери щасливо, навчаючи дітей правильно писати та читати.

2. Спиши у зошит казку. Підкресли слова, які пишуться з великої букви.

1. Розфарбуй клітинки із словами, які потрібно писати з великої літери.

(У, у) країна	(Р, р)екс	(К, к) иїв	
(Д, д) есна	(З, з) има	(С, с) ело	
(Д, д) ніпро	(З, з) замок	(Д, д) орога	(М, м) ак
(Г, г) реція	(О, о) лесь	(М, м) істо	(Ш, ш) кола

Запам'ятай! Слова **Батьківщина, Вітчизна** пишуться із великої букви, якщо ці назви рівнозначні слову **Україна**.

1. Прочитай слова. Виправ помилки. Випиши у зошит власні назви згідно з правилом написання великої букви.
2. Підкресли власні назви.

морозиво, режисер, будинок, вулиця, хрещатик, річка, машина; франція, італія, сузір'я, мрія, київ, батьківщина, книжка, комп'ютер, музикант; глобус, земля, париж, книга, вікно, журнал, собака, десна, колобок, тиса; друг, німеччина, вітчизна, україна, роксолана, львів, міністр, освіта, історія України, математика.

1. Розгадай та запиши розсипані слова.
2. Склади речення із цими словами запиши їх у зошит.

дас____, савк____, ляо____, ірог____, нис____,
лакс____, едм____, амад____, талах____, прати____,
емляз____, тренре____, ирм____, ребег____, едвід____,
екср____, уцькл____, іздвор____, асикм____,
няба_____.

1. Прочитай речення. Доповни їх потрібними за змістом словами.
2. Спиши у зошит. Підкресли слова, які написані з великої літери. Поясни їх написання.

Дніпро широке, а Прип'ять____. Від нашого села до
Тернополя далеко, а до Кременця____. Київ місто велике, а
Чортків____. Леся Українка поетеса, а Тарас Шевченко_____.

1. Прочитай, слова, зображені у клітинках. У кожному
рядку знайди зайве слово, викресли його.

2. Спиши у зошит слова.

ДНІПРО

ДЕСНА

РІЧКА

ДУНАЙ

БУГ

ХАРУК

МОРОЗ

ЧУХРІЙ

РИБА

ЮЩЕНКО

ДАНИЛО

ІРИНА

ЛИСТОК

МАКСИМ

ОЛЬГА

МЕРКУРІЙ

ЗЕМЛЯ

ЮПІТЕР

ВЕНЕРА

НЕБО

УКРАЇНА

ІТАЛІЯ

ТРАВА

БОЛГАРІЯ

ГРЕЦІЯ

ДАНИЛО

ІРИНА

ЛИСТОК

МАКСИМ

ОЛЬГА

1. Спиши речення, вибираючи з дужок велику чи малу літеру. Поясни свій вибір.

І знов мені наснилися карі очі (К, к)атрусині. А я сама на цій чужій чужині, неначе тінь забутої людини, що по (Г, г)адесових полях блукає. Як бракує сучасній поезії широкого (Ш, ш) шевченківського подиху!

1. Спиши текст. Розкрий дужки, напиши правильну букву. Поясни свій вибір.

(у)країнський народ має багату культурну спадщину. (м)истецтво, (л)ітература, (м)узика та (т)радиції передаються з покоління в покоління. (к)ожен регіон нашої (д)ержави має свої особливості. (с)вята й обряди об'єднують людей та зберігають пам'ять предків.

(к)ультурний світ формує світогляд людини й вчить поважати різноманіття. (в)ін об'єднує людей, навіть якщо вони говорять різними мовами або живуть у далеких країнах.

(Інтернет – джерело)

1. Прочитай слова. Розкрий дужки, вибери вірну букву і запиши слова у зошит.

(З, з)ахідна (Є, є)вропа; (П, п)равобережна Україна; (О, о)стрів (С, с)вятої Олени; (Б, б)ульвар (А, а)кадеміка Вернадського; (В, в)улиця (А, а)рхітектора Вербицького; (Ч, ч)ортківський (Р, р)айон; (М, м)айдан (Н, н)езалежності; (А, а)ндріївський (У, у)звіз; (К, к)анівське водосховище; (В, в)улиця (Х, х)рещатик; (Л, л)ьвівська (П, п)лоща; (П, п)івденно-
(З, з)ахідна (З, з)алізниця; (Г, г)олосіївський (П, п)арк; (К, к)иївський (В, в)окзал; (К, к)иївський (Д, д)ержавний (У, у)ніверситет ім. Т.Г. Шевченка.

ОРФОГРАМА «НАПИСАННЯ ПРЕФІКСІВ РОЗ-, БЕЗ-, ПРЕ-, ПРИ-, З-, С-»

Вправи, спрямовані на розпізнавання та аналіз орфограми: формуємо орфографічну пильність. Усі завдання подано з опорою на зір, що сприяє розвитку орфографічної пильності та зорової пам'яті учнів.

1. Дай усно відповіді на запитання.

Що таке префікс?

Де стоїть префікс у слові?

Як позначається префікс у словах?

Для чого потрібні префікси?

Префікс *с-* пишуть перед глухими буквами *к, н, т, х, ф*.

Запам'ятай у префіксах *роз-, без-*, завжди пишуть букву *з-*.

1. За допомогою префіксів *роз-, без-*, утвори нові слова.

2. Запиши у зошит.

Ламав _____, хмарне _____, чесав _____, казав
_____, писав _____, радісний _____, звучний
_____, казати _____.

1. Допиши у словах потрібний префікс *с-* або *з-*.

2. Утвори словосполучення з цими словами.

3. Спиши все у зошит.

_ сипати, _ хилився, _ точити, _ чесати, _ тиснув, _ палахнути, _
шити, _ варити, _ мішати, _ кинути, _ терти, _ чистити, _ бігти,

_робити, _ писати, _класти, _фарбувати, _ходити, _летіти, _ховати.

1. Встав пропущені букви з-, або с- і прокоментуй свій вибір.

2. Склади речення із цими словами. Запиши їх у зошит.

_ палах, _чіплювач, бе_хатній, ро_цінки, _середини,
_чавити, ро_тлумачити, бе_крайї, _точити, _чеплення,
не_кінченний, _хрещений, ро_чин, _формувати, _шиток,
_кинути, бе_прав'я.

1. Додай до кожного з поданих слів потрібний префікс.

2. Пояснити свій вибір ?

3. Придумай із словами речення і запиши їх у зошит.

Багатий, писаний, веселий, малий, світлий, в'язати, крутити, вітати, везти, довго, сісти.

1. Прочитай текст.

2. Додай до поданих слів потрібний префікс.

3. Поясни, якого значення він надає словам.

4. Склади з цими словами речення і запиши їх у зошит.

Милий, чудовий, добрий, мудрий, красний, світлий, страшний, ясний. Будувати, бігти, шити, їхати, міський, бути, нести, бережний, йти, брати, спів.

1. Прочитай слова на крапельках. За допомогою префіксів *роз-*, *без-* утвори нові слова, запиши у хмаринки.

Префікси *роз-*, *без-*

_казати _малювати _горнути

_класти _страшний

_вітряний _почати _межний

_корисливий _смертний

_співати _відмовний

1. Прочитай вірш. Підкресли слова із префіксами.
Склади речення із цими словами. Запиши їх у зошит.

У лісі, де дерева розмовляють,
І сонце крізь гілки розглядає,
Все в ньому дихає, росте, цвіте,
Але в душі буває іноді сумно.
Безмежний світ, безкрайній, безтурботний,
Де вітер грає, мов хлопчик нерозумний.
Безмірні простори, де вітер гуляє,
Але душа іноді сумує і страждає.
Безліч зірок на небі розсипаних,
І місяць, як срібний човен, пливе.
Все розквітає, все росте, все дихає,
Але без тебе, люба, серце завмирає.

(Л. Українка)

1. Прочитай вірш. Вивчи напам'ять.

Пре, при - немов близнята, як їх розрізнати?

Пам'ятати усім варто, де їм в слові стати.

Пре ознака вища міра (заміни це словом *дуже*).

Дуже сірий – це пре сірий. Розібрався, любий друже?

Тож прекрасний, пречудовий, прерозумний і премудрий,

префікс **пре-** коли у слові вже ніколи не за будеш.

З **при-** завжди ми прибуваємо. Наближаємось до чогось,

Щось приєднуємо – і маємо. Пам'ятати про це строго.

З **при-** неповні маємо дії та ознак неповноту.

Ось, притомлена, радіє мала пташечка в саду,

додому прилетіла, принесла пташатам їсти.

Приголубить їх і сміло. Може вже тоді й присісти.

При- ми й так запам'ятаємо. Правил тут складних немає.

Префікс **при** - самотній птах, лише в деяких словах:

Зустрічається у прірві. Та у наших прізвищах.

(Інтернет – джерело)

1. Поміркуй! Подані словосполучення заміни одним словом із префіксом *пре-* або *при-*.
2. Запиши утворені слова у зошит.
3. Обґрунтуй написання префіксів.

Дуже добра, дуже зла, невеликий мороз, дуже гострий, дуже тугий, дуже великий, дуже гарний, дуже смачний, їхати до школи, підійти ближче, дуже розумний, нести ближче.

Префікс – це значуща частина слова, що стоїть перед коренем і служить для утворення нових слів. Префікс **пре-** вказує на вищу міру ознаки. У префіксі **пре-** пишемо букву **е**. Префікс **при-** найчастіше вносить у значення слова відтінок приєднання, або неповноти дії чи ознаки. У префіксі **при-** пишемо букву **и**. Ненаголошений голосний **е** у префіксах **пре-**, як і в коренях слів, вимовляємо наближено до **и**. Ненаголошений голосний **и** у префіксі **при-** у вимові наближається до **е**. Щоб не помилитися в написанні префіксів **пре-** і **при-**, треба розрізняти їх за значенням: наприклад префікс **при-** пишемо у словах *прізвище, прізвисько, прірва*.

Вправи, спрямовані на розуміння та закріплення орфограми. Завдання подаються з опорою на слух.

1. Уважно послухай вчителя. Він продиктує слова.
2. Розмежуй слова у дві колонки: у першу – зі словами з префіксом *пре-*, у другу – зі словами з префіксом *при-*.

Придбати, превисокий, пригодницький, приазовський, придорожній, привілейований, придорожній, привабити, приблудитися, преславний, присудити, презентація, преспокійний, пригнічувати, презавзятий, пригортати, пригубити, приглушити, придобрити, премудрий, прехороший, притихнути, привабливий.

1. Прочитай подані слова. Розподіли їх у дві колонки: у першу – зі словами з префіксом *пре-*, у другу – зі словами з префіксом *при-*. Запиши їх у зошит.

Придбати, пригортати, предорогий, приблудитися, привабити, преспокійний, пригнічувати, приазовський, превисокий, прекрасний, преславний, пригубити, присудити, прилеглий, придорожній, пре гаряче, присісти.

<i>Пре-</i>	<i>При-</i>

1. Поміркуй. Створи моделювання нових слів. Утвори за допомогою префікса *пре-* нові слова. Запиши їх у зошит.

2. Поясни, якого значення надає префікс *пре-* утвореним словам.

Тихий, добрий, мирний, спокійний, міцно, голосно, сильний, красивий, дужий, летіти, їхати, йти, нести, чудовий.

1. Спиши прислів'я у зошит, дописуючи на місці крапок префікси *з-*, *с-* або *зі-*. Поясни свій вибір написання.

_ біглося два розуми – та й третій з’явився.

Добрий друг пізнається _скрути.

_роблене діло – за плечима.

Хліб _’їдається швидко, а земля родиться поволі.

_клавши руки, нічого не здобудеш.

_єднавшись, люди сильніші.

_сипавши докупі дрібне – матимеш велике.

_малого починається велике.

_щирого серця слово – й рану лікує.

_гаяне не повернеш.

1. Поміркуй і утвори від поданих слів нові слова за допомогою префіксів з-, с-. Запиши їх.

Прямувати, палити, берегти, терти, творити, ламати, планувати, сунутися, клеїти, чіпляти, турбувати, мастити, будувати, кинути, хитрувати, фотографувати, рушити, водити, коротити, найти, прямувати, міцніти, лити, формувати, класти, тулити, рушити, молотити.

С-, 3-	С - 3
-------------------------------	------------------------------

1. Спиши слова у зошит, встав пропущені букви.
2. Обґрунтуй написання орфограми.

Ро_бити, ро_бомбити, бе_аварійний, бе_білетний,
ро_відати, ро_громити, бе_гласний, бе_дощовий, бе_жирний,
бе_плідний, чере_смужжя, ро_бубнявіти, ро_брунькувати,
ро_стелити, бе_системний, бе_прав'я, ро_чинити,
ро_формувати, бе_межжя, бе_товарний, _пішити.

1. Спиши речення у зошит. Встав пропущені букви.

1. Пр_вітай, Україно, своїх діток українців. 2. За двома зайцями не гонись, бо й одного не _піймаєш. 3. Чом вас думи лихо не пр_спало, як свою дитину. 4. У моєму саду ро_цвіла ро_кішна троянда. 5. Світ вгамований пр_красний, ро_ступався на всі чотири боки коли наступала ніч. 6. Вітер _ніс дрібний сніг за вікно. 7. Учитель ро_яснив навчальну тему. 8. У лісі затремтіли дерева, ро_горнули листочки. 9. Бе_краї лани зеленого _біжжя дрімали серед тихої ночі. 10. Я пр_слухаюсь до всього, але чую тільки вранішню журбу роси.

1. Встав пропущені букви, запиши слова у зошит.

Бе_лісний пейзаж; бе__ахисний край; _томився сів відпочити, не кидай іскри в солому, бо солома _горить і село _палить; пливе дух ро_квітливих перських бузків; ро_парений щедрим південним сонцем.

Пригадай! Алгоритм роботи над написання префіксів: *з-, с-, роз-, без-*. Застосування правила:

- додай префікси *з-, с-, роз-, без* до слів;
- поясни, чому обрано саме цей префікс.

1. Поміркуй. Заміни слова з прийменниками на слова з префіксами *при-, пре-*.

2. Поясни написання приголосних. Спиши у зошит.

Ділянка при садку; кіоск поблизу вокзалу; місцевість біля Карпат, Дніпра; степи поблизу Херсона, Дністра; місто на Дніпрі; бульвар коло моря; поблизу Балтики; невеликий мороз; дуже дорогий; лягти на кілька хвилин; посадка на землю; дуже швидкий; дуже глибокий; повернення птахів.

Наступні вправи спрямовано на розв'язання орфографічних задач. Завдання подаються з опорою на вимову.

1. Спиши слова, вставляючи пропущені букви.
2. Виокреми префікси, поясни їх правопис написання та значення слів.
3. З цими словами склади словосполучення і запиши їх у зошит.

Пр_хороший – пр_хорошити; пр_гіркий – пр._гіркий;
пр_мудрий – пр_мудрість; пр_ глухий – пр_ глушений;
пр_білий – пр_білити, пр_світлий – пр_світити.

1. Поміркуй. Від поданих слів утвори нові слова за допомогою префіксів *с-*, *з-*, *зі-*.
2. Поясни свій вибір префікса в кожному слові. Запиши у зошит.

Йти, формувати, розуміти, рвати, їсти, жарити, лити, будити, кріпити, косити, ставити, формулювати, фотографувати, хилитися, в'ялий, творити, штовхати, гнути, явитись, ховати, питати, псувати, гріти.

Префікс **пре-** не пишемо в дієсловах. Префікс **прі-** пишемо у трьох словах українського походження: **прізвища, прірва, прізвисько**.

Префікс **при-** пишемо у таких випадках:

- коли слова означають наближення, приєднання;
- коли слова означають неповноту дії чи ознаки;
- коли слова означають знаходження біля чогось.

1 Прочитай текст. Добери заголовок.

2. Спиши у зошит. Підкресли слова із префіксами.

Ластівки є невеликого розміру. Прилітають до нас навесні. Летять зграями та селяться парами під стріхами наших будинків. Мають білу грудку, крила довгі та тонкі, хвіст довгий з роздвоєним глибоким вирізом на кінці. Їх легко впізнати по яскравому та блискучому оперенню. Воно синьо-сталеве, переливається на сонці. В негоду птиці літають дуже низько, поїдаючи комах. Їх щебетання чути восени, за вікном.

1. Знайди у поданому тексті слова із префіксами.

Підкресли їх. Поясни написання префіксів.

2. Розкажи про свої враження від осінніх перетворень.

Прийшла щедра вереснева пора. У садах та городах доспіває багатий урожай. Відлітають у вирій пташки. Лісові мешканці готуються до зими. Дні стають коротшими, а ночі довшими. Швидко лягають на землю холодні вечірні сутінки. Осінь старанно розмальовує листя дерев. Барви червоного кольору володарюють тепер у гаю. Цвітуть осінні квіти біля осель. Працьовиті трудівники на полях та в садах збирають врожай.

1. Прочитай текст. Добери до нього заголовок.
2. Перекажи основну думку тексту.
3. Спиши текст у зошит. Підкресли слова із префіксами.

Мамині руки — найтепліші на світі. Вони принесли мені тепло і підтримку у важкі дні. Коли мені було важко, вона підняла мене і зігріла своїм дотиком. Її руки завжди складали усе необхідне для дому, з'єднували речі в порядок і робили дім затишним. Мамині руки можуть накрити мене ковдрою, а також прекрасно готують улюблену їжу. У цих руках відчувається любов і турбота, вони завжди пригортають мене, коли мені

сумно. Мамина рука — це маленька скарбниця, яка зберігає щастя і тепло для всієї родини.

1. Прочитай текст.
2. Знайди слова з префіксами, випиши у зошит.
3. Склади з кожним словом речення. Запиши у зошит.

Осінь

Осінь — пора золота і багряна. Природа прикрасила дерева яскравим листям, а сонце освітлює поля. Листя лежить на стежках, утворюючи м'який килим. Вітер приніс прохолоду та запах дощу. Діти складали гарбузи та яблука в кошики. Пташки злетіли у вирій, а хмари зсунулися по небу. Бабуся приготувала варення з осінніх фруктів. Осінь — це час, коли все навколо прекрасне і спокійне, а світ зігрівається кольорами.

1. Встав пропущені префікси *пре-*, *при-*, *прі-*. Спиши слова у зошит.

__бігти, __боркати, __будувати, __трусити, __швидшити,
__бережний, __буття, __тулок, __звище, __освящений,

__вабливо, __стол, __буття, __погано, __завзятий, __гарний,
__брати, ходити, __рва, __зирливий, __копати, __садибний,
__кордонний, __сушити, __мудрий, __м'яти, __варити,
__палити, __єднати, __красний, __погано.

1. Розглянь ілюстрації.

2. Склади усно розповіді про різні професії людей, уживаючи слова з префіксами. Одну з розповідей запиши у зошит.

1. Прочитай текст. Спиши текст у зошит. Підкресли слова, що мають префікс.

Шпак — напрочуд рухливий птах, який прилітає, щойно настає весна, і голосно розспівується на подвір'ї. Він швидко пристосовується до будь-яких умов і легко перелітає з одного дерева на інше, немов

невтомний мандрівник. Його згряя часто збирається на даху будинку, звідки птахи радісно виглядають початок теплого дня.

Шпак може миттєво підхопити чужий звук і навіть відтворити уривки почутого співу чи людської мови. Усе це робить його одним із найцікавіших мешканців нашого довкілля, до яких хочеться повертатися знову й знову.

1. Прочитай текст. Заміни слова і словосполучення на слова з префіксами *при-* або *пре-*.

Місцевість біля Карпат. Невеликий мороз. Дуже поганий. Лягти на кілька хвилин. Дуже високий. Посадка на землю. Дуже великий. Край біля моря. Дуже глибокий. Повернення птахів.

1. Прочитай уважно подані слова.
2. Встав у словах потрібний префікс *пре-* або *при-*.

1. Уважно слухай слова, диктує вчитель. Напиши їх у зошит. Підкресли префікси у словах.

Презлий, премудрий, прибережний, притихлий,
придобрити, предобрий, приміський, пригоряти, причепити,
прірва, прекрасний, прикрашати, приходити, безграмотний,
розкопати, роз'єднати, розкопати, розсідлати, беззаконний,

беззбройний, безплатний, розтиснути, розв'язка, розшукати, безпам'ятний, розчарований, безболісний, розщебетатися, припливти, премудрість, присолити, прилягти, пре сердитий, прибережний, прикордонник, Придніпров'я, приборканий, презавзятий. безхребетний, розсипний, безхвостий.

1. Спиши у дві колонки префікси з-, с-.

Зробити, знищити, зсунути, зв'язати, скинути, сфотографувати, зшити, спитати, сколихнути, зітхнути, зорати, зцілити, зілляти, зіскочити, зів'янути, схопити, зберігати, станцювати, спрягти.

Схилити, зчервоніти, спливає, зчорніти, стиха, зганяти, скочити, збігти, ступити, змовчати, сполоснути, зберегти, спадати, сходити, спочити, спочити, зірваний, зсипати, зжувати, зчіпляти.

Зсунути, ствердіння, зсаджувати, зжинати, сплачувати, зжинати, зчесаний, сфальшивити, змовкнути, зсутулитися, зцементувати, зсередины, зжурити, сколихнути, спотворити, схилити, зшиток, стерпіти, скресати.

1. Прочитай текст. Спиши текст у зошит. З виділених слів утвори префікси.

Одного разу я гуляв у саду, **великому** та **старому**. І ось, під час моєї прогулянки, я почув голосне: «Тук-тук!» Аж тоді я побачив, як щось червоне майнуло на стовбурі дерева. Я здогадався, що це дятел. У тіні старої **злогої** яблуні спочатку можна було помітити тільки червоний капелюшок птаха. Птах-трудівник старанно перебирався по стовбуру то сюди, то туди. Довгим дзьобом він стукав по дереву та **вслухався**. Я довго спостерігав за дятлом, аж поки він не перелетів на інше старе дерево.

1. Прочитай текст. Поміняй місцями абзаци.
3. Спиши текст у зошит у новому порядку.

Осінній ліс

Осінній ліс перетворюється на справжню казку, коли дерева поступово переодягаються у золотаво-червоні барви. Легкий вітер перекочується між кронами й перемішує шелест листя, що повільно опускається на землю. Стежки встеляються м'яким

килимом, по якому так приємно пройтися, заглиблюючись у тишу та спокій.

Подекуди промінь сонця пробивається крізь гілля, ніби хоче підсвітити найяскравіші кольори. Птахи час від часу виринають з-за кущів і швидко злітають, ніби поспішаючи попрощатися з теплом. А десь у глибині лісу стиха перестрибують білки, з дерева на дерево у пошуках запасів на зиму.

Вправи подано з опорою на зір що сприяє розвитку зорової уваги, орфографічної пильності та зміцненню орфографічних навичок учнів.

Інформація
для педагога

ОРФОГРАМА «АПОСТРОФ ПЕРЕД: Я, Ю, Є, Ї»

1 Прочитай казку. Перекажи. Спиши у зошит.

КАЗКА ПРО АПОСТРОФ

Апостроф в Алфавіті жив, з буквами завжди дружив,
Аж поки якось буква Я сказала: «Геть від нас!

Бо Алфавіт — це букв сім'я, нас 33 якраз!
А ти не буква, просто знак, ти нам чужий, не рідний, знай!»
Почув Апостроф ці слова, аж закрутилась голова.
Ніколи ще таких образ, не чув він у житті.
Заплакав він, схопився враз і ось уже в путі.
Залишив місто Алфавіт. «Піду, побачу білий світ».
Та що тут сталося! Хоч плач: у малюків зник раптом м'яч.
Саме подвір'я зникло теж, і м'ята, й бур'янець.
І на вечерю щось не те без м'яса холодець!
А курка?! Бідолашний птах: немає пір'я! Просто жаж!
Усі годинники стоять: дев'ятка зникла й цифра п'ять!
З гаю зникли солов'ї, а ще — реп'ях і в'яз.
В'юнів неначе хтось поїв, хлоп'ята зникли враз.
А у дівчат рум'янець зник... так жити Алфавіт не звик!
Усі кричать на букву Я: «Тепер ми зовсім не сім'я!»
Апостроф треба привести – сказала буква єМ, –
Нам треба всім шукати йти, щоб не було проблем».
На пошуки гуртом пішли і все-таки його знайшли!
Усі зраділи, обнялись. За руки міцно узялись:
І буква С, і М, апостроф, буква Я.
І заспівали солов'ї, бо знов була сім'я!

У курки пір'я віросло. Всім дуже весело було.

(Інтернет-джерело)

1. Прочитай слова. Постав апостроф у словах там, де потрібно.
2. Спиши у зошит ті слова де є апостроф.

Курєр, підіхати, обєм, дитясла, підв'язати, Купянськ, трьохярусний, Святослав, девятнадцять, свято, інєкція, розяснити, розмякшити, Лукян, мязи, буря, зізд, румяний, компютер, соловіний, звязківєць, червяк, зав'южений.

1. Прочитай слова.
2. Виправ помилки, спиши у зошит.

Барєр, гравюра, суб'єкт, ком'юніке, бюро, краков'як, ад'ютант, кювет, інтер'єр, довіря, комп'ютер, мавпячий, кар'єризм, миш'як, пюпітр, кур'єр, об'єкт, верхів'я.

1. Спиши слова у зошит.
2. Виправ помилки у словах.

Мар'яна, солом'яний, торф'яний, надвечір'я, бур'як, зоряний, моркв'яний, вітряк, безядерний, з'єднаний, Лук'янівка, кров'ю, різдв'яний, духмяний, п'явка, міжбрів'я, бур'я, солов'їний, бур'ян, дев'ять, з'явитися, дзв'якнути, Стеф'юк, рум'яний, свято, цвях, міжгір'я, з'їхати, верб'яний, рясний, інтерв'ю, об'їзний, без'язикий.

1. Прочитай уважно кожне слово. Зверни увагу на префікси та корені слів.

2. Постав апостроф там, де він потрібен, згідно з правилами українського правопису.

Сузір'я, кар'єра, кур'єр, довір'я, надвечір'я, інтер'єр, міжгір'я, бар'єр, бур'ян, бур'як, вечер'яти, Мар'яна, ар'єргард, подвір'я, матір'ю, бур'яковий, р'ясно, р'яд, р'ясний, гар'ячий, завір'юха, звір'ята, бур'я, вдар'яє, зор'яний, кур'йозний, сер'йозний, повір'я.

Запам'ятай! Апостроф пишеться:

1) після губних приголосних (б, п, в, м, ф)

на початку слова або перед губним стоїть

голосний чи приголосний р: *в'язень, полум'я,*

арф'ярка. Якщо перед губним стоїть інший приголосний,

апостроф не пишеться: *святий, морквяний*.

2) у словах з префіксом апостроф пишеться як і в словах без префіксу: *підв'язати (в'язати), розм'якшити (м'який)*;

3) після *р* за твердою роздільною вимовою: *бур'ян, сузір'я*. Але за м'якою вимовою апостроф не пишеться: *порядок, вітряк*;

4) після префіксів і першої частини складних слів, що закінчуються на твердий приголосний: *роз'ятрити, чотирьох 'ядерний*;

5) в імені *Лук'ян* і в похідних від нього словах: *лук'янівський*;

6) в іншомовних словах після *б, п, в, м, ф, ж, ч, ш, г, т, к, х, р* за роздільною вимовою: *миш'як, бар'єр, комп'ютер*. Але за м'якою вимовою без апострофа: *кювет, бюрократ*;

7) після префіксів у словах іншомовного походження, що закінчуються на твердий приголосний: *ад'ютант, кон'юнктура, ін'єкція*.

1. Прочитай слова. Встав апостроф там, де потрібно.
2. Обґрунтуй написання. Спиши у зошит слова з апострофом.

Б..є, п..є, м..ята, Солом..яний, пам..ятай, гніздів..я,
Торф..яний, черв..як, верб..яний, надвечір..я, пір..я, перемир..я,
зів..януть, розм..якшити, зв..язати, об..ївся, під..їжджати,
від..їхати, дит..ясла, двох..ярусний, Мін..юст, Лук..ян,
Лук..янівка, Лук..янович, дерев..яний, Лук..янівський, м..ясо,
повір..я, безхмар..я, об..єднання, кав..ярня, мереф..янський,
зав..южений, зв..язківець, знічев..я, тім..я, без..язикий,
без..ядерний, верф..ю, в..ється, п..ятсот, невід..ємний,
В..ячеслав, сузір..я, солов..їний, хлоп..я, слов..яни, в..яжуть,
в..ялий, п..ять, бур..ян, подвір..я.

1. Спиши речення у зошит. Встав апостроф там, де потрібно.
2. Обґрунтуй своє написання.

1. Ми сп..яніли від духм..яного подиху запашних квітів. 2. Не зів..януть квітки, не погаснуть прекрасні вогні, шле усім нам привіт весна солов..їна. 3. На городі, поміж гр..ядками бур..яків, моркви й усякої городини, росли чарівні чорнобривці. 4. Ріка Дніпро замиготіла у його пам..яті своїм вічним св..ятковим простором. 5. Кам..яну голову хоч об мур товчи – не пом..якшає. 6. У всякому подвір..ї своє повір..я. 7. М..яка, з торф..яною кришкою земля пружинила під колесами. 8. Без людської праці вся земля від краю до краю заросла б бур..янами. 9. Нема там добра, де пор..ядку нема.

(Інтернет-джерело)

1. Прочитай текст. Спиши у зошит. Підкресли слова, у яких є апостроф.

2. Придумай заголовок до тексту, що містить апостроф.

Без верби та калини нема України. Ця відома приказка в моїй пам'яті повною мірою відображає те почесне місце, яке займає в наших серцях прекрасне деревце з пухнастими котиками. Майже в усіх народів є улюблені рослини-символи. Верба одне з найулюбленіших дерев в

українському народі. Дивлячись на них, на душі відразу стає м'яко, тепло та легко. Вербою укріплюють ставки й річки щоб стримати зсуви. Здавна кам'яні криниці переважно копали під вербою, бо вона — природний фільтр усіляких домішок. Гілочка верби дезінфікує воду, поліпшує її смакові якості.

1. Спиши слова у зошит. Постав апостроф.
2. Вибери три слова та склади з ними речення.
3. Запиши речення у зошит.

Арф...яр, без...ідейний, в...ється, від...ємний, б...юргер, в...їдливість, в...язанка, між...ярусний, дит...ясла, св...ятити, сім...я, трав...янистий, пред...явник, передз...їздівський, Лук...ян, об...єм, тр...яся, траф...ік, мереф...янський.

1. Спиши у зошит слова у два стовпчики. Перший стовпчик слова з апострофом, другий без.

В...їжджена, перед...ювілейний, мавп...ячий, ув...язати, р...юкзак, з...уміти, зв...язківець, м...яз, в...їстися,

Лук...янович, надбрів...я, сп...яніти, хлоп...я, солом...яний,
кр...юк, п...єдестал, в...ялений, п...ятсот, сер...йозний.

1. Прочитай текст. Спиши у зошит, підкресли слова, що мають апостроф.
2. Придумай заголовок до тексту.

Наш Мар'ян – відмінник. Він вчиться в четвертому класі. Дуже любить хлопчик розв'язувати задачі, вчити вірші напам'ять. Сьогодні Мар'ян черговий. Його обов'язок – першим прийти до школи. Треба перевірити, чи чисто в класі, полити квіти, щоб не зів'яли. Але першим до школи з'явилося сонечко. Воно заглянуло в просторі чисті класи, заграло полум'ям у вікнах, привітало дітей на подвір'ї. Радісно дітям жити, приємно вчитися!

1. Напиши замітку про одну з цікавих екскурсій учнів вашого класу (до музею, театру, на концерт). Завдання виконуй так:

- Обдумай тему своєї замітки.
- Добери влучний заголовок.
- Обміркуй послідовність розповіді.
- Склади план.
- Опиши події за планом.
- Перепиши його. Підпиши замітку.

1. Напиши диктант. Диктує вчитель. Підкресли слова з апострофом.

У нашій сім'ї панує тепло і затишок. М'який ранок починається з того, що тато готує п'яний аромат кави, а мама лагідно будить мене своїм м'яким голосом.

Я захотів на сніданок з'їсти яблучне печиво. Згодом я взяв м'яч і побіг на подвір'я гратися з друзями. На гілці сиділи п'ять пташенят і весело щебетали. Ось так чудово минаю мої дні.

1. Зазирни у «будиночки бджолів».
2. Випиши у зошит слова з апострофом.
3. Поясни їх написання, опираючись на правило.

ю_пітер
Мар_яна
б_юро
об_єкт

матір_ю
р_ясно
р_ясний
гар_ячий

під_язичний
надвечір_я
перемир_я
зів_януть

є_вропейський
розм_якнути
роз_яснити
роз_єднати
св_ятий

м_язи
зав_язка
м_ята
повір_я
пір_я

п_ятий
дев_ятий
сім_я
гороб_ята
м_ясо

1 Знайди «будинок гнома», де апостроф пишуть в усіх словах.

2. Спиши ці слова у зошит.

- без_ядерний
- Лук_яненко
- бур_ян
- знічев_я
- кров_ю
- з_явитися
- м_який
- ім_я
- подвір_я

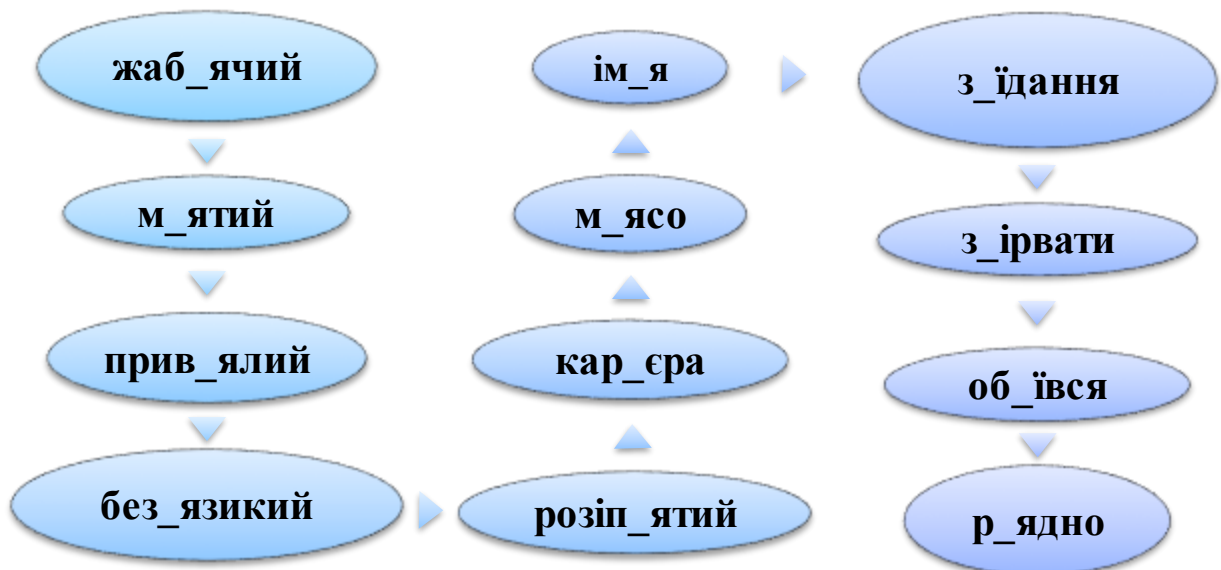
- б_юро
- ві_жджати
- дит_ясла
- м_язовий
- м_ята
- б_ється
- св_ятість
- різьб_яр
- пол_я

- св_ято
- різнотрав_я
- м_юзикл
- зв_язатися
- р_юмсати
- кр_юк
- Мар_яна
- Зор_на
- ма_як

1. Розмежуй слова з апострофом та без. Проведи слова до банок.

1. Прочитай вірш. Спиши у зошит. Підкресли слова з апострофом.

2. Визнач, яка його тема і головна думка.

Найсильніша мова

У природі трапляється мішанина всяка.

Подружились на *подвір'ї* кіт і злий собака.

Кіт собаці присягався: «Більш не буду нявкати.

Щоб міцніла дружба наша, навчуся гавкати».

А коти й кошенята занявчали хором:

«Рідну мову забувати? Як тобі не сором?»

Те почувши, розізлився, розлютився псище

І загнав котяче *плем'я* на брудне горище.

«Ах ви ж гади довгохвості! Я вас наскрізь бачу!

Пам'ятайте: мов немає кращих за собачу!»

Тож поміркуймо, в кого мова краща.

Чи не в того, хто сильніший, в кого більша паща?

(П. Глазовий)

Наступні завдання спрямовано на формування вмінь розпізнавати орфограми у словах, відтворювати орфографічні правила та застосовувати їх у процесі письма. Завдання подано з опорою на слух що сприяє розвитку фонематичного слуху, орфографічної уважності та вміння співвідносити звуки з буквами під час письма.

1. Слухай диктант, який диктує вчитель.
2. Запиши речення у зошит.
3. Підкресли слова з апострофом. Поясни написання апострофа.

М'ята

Об'їхав я багато країв. Гарних, дивних, цікавих. Тепер у місті живу. Та враз я згадав хлоп'ячі забави на батьковому подвір'ї. Почув трав'яний дух лук, де в'ється моя Рось. Задзвеніли мені солов'ї, кропив'янки, очеретянки, заворкотіли голуб'ята. Запахли в рідному саду ряст, рум'янок, п'яти перснів. Холодна, кучерява. Ледве заходжу, було, хлоп'ям до саду, відчуваю, як вільно дихати. А там ластів'я озветься, ніби щось промовляє. А із сусіднього саду вітається добрим усміхом дід Лук'ян. А поруч он клей вишневий, мов півник полив'яний. Мені все дужче пахне м'ята. У батьків сад. Прийти й сказати: «Доброго ранку!»

(Д. Чередниченко)

1. Прочитай текст. Спиши речення у зошит.
2. Закінчи речення одним словом.

1) В гаю співають _____. 2) Б'ють – не плаче, вгору скаче.
Не сказав хоч раз «пробач». І ніхто йому, одначе, бо на те і є
він _____. 3) Діти малювали багато картинок, а потім додали
ще одну – _____. 4) У коробці було багато іграшок, і ми
поклали туди ще одну – _____. 5) У зошиті були записи всіх
уроків, а вкінці ми зробили маленьку – _____.

1. Прочитай текст уважно. Перекажи його усно своїми
словами.
2. По пам'яті запиши переказ у зошит.

Дуб

Старий дуб стоїть посеред лісу. Його дерев'яні гілки
тягнуться до неба. На галявині біля дуба гралися діти, а в тіні
дерева вони відпочивали. Поруч лежав м'яч, який вони кидали
один одному. Дідусь розповідав про дуб і його красу, а Мар'яна
збирала жолуді в кошик. Навколо шурхотіли листя, і все це
створювало відчуття справжньої сім'ї природи.

1. Прочитай слова.

2. Спиши лише ті, у яких є апостроф. Поясни чому ставиться апостроф.

Пір'я, п'ють, бадьорий, йод, п'ятниця, майорить, завдання, дзвінок, м'ята, льонарі, сьогодні, майори, кукурудза, зів'яли, майонез, життя, оповідання, в'юн, джміль, суддя, синього, джерело, зілля, м'ясо.

1. Розглянь малюнки.

2. Склади за малюнками речення, використовуючи слова з апострофом. Запиши речення у зошит.

1. Прочитай речення. Заверш його словом із апострофом.

2 Спиши речення у зошит.

- 1) Лікарська рослина_____.
- 2) Річкова риба _____.
- 3) Розумна машина _____.
- 4) Хлопчик взяв яблуко і захотів _____.
- 5) Діти гралися на подвір'ї з _____.
- 6) На гілці сиділи _____.
- 7) Дівчинка допомагала матері _____.

1. Уважно прочитай речення.

2. Закінчи думку, доповни речення. Спиши речення у зошит.

- 1) П'ятий день тижня – ...
- 2) Спортивне знаряддя – ...
- 3) Влучний вислів повчального характеру – ...
- 4) Видовжена риба – ...
- 5) Рослина, що завдає шкоди овочевим культурам – ...

Довідка: п'ятниця, в'юн, прислів'я, бур'ян м'яч.

1. Прочитай текст. Доповни його своїм закінченням.
2. Підкресли слова з апострофом.
3. Спиши текст у зошит.

Хом'ячок

Мій хом'ячок живе в маленькій клітці. Він любить гризти дерев'яні палички та ховати свої запаси в куточок. Коли я даю йому м'ясо або яблуко, він радісно пищить і крутиться на колесі. Мар'яна часто грається з ним, а ми разом спостерігаємо, як хом'ячок носить свої маленькі горішки. Його пухнасте хутро дуже м'яке, і кожен дотик дарує радість.

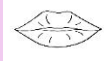
- 1.Прочитай текст. Виправ помилки у словах.
2. Спиши текст у зошит. Підкресли слова з апострофом. Поясни написання апострофа.

Горобчик

Хлоп..ята на подвір..ї грали у футбол. Дем..ярко примудрився забити гол у самісіньке вікно. Це була квартира

п..ятикласниці Мар..янки. Пішли діти до дівчинки та чемно попросили вибачення за неслухняного м..ячика. А вікно наступного дня заклипило. Дем..ярко грався на подвір..ї. Раптом він побачив у буряні біля в..юнку маленького гороб..ятка. Пір..ячко на ньому було мокре, ніжка переламана. Хлопець забрав пташеня додому. Зробив гороб..яче гніздо, вимостив його м..яким пір..ячком. Через дев..ять днів Дем..ярко випустив горобенятко на волю.

Наступні завдання спрямовано на формування умінь розв'язувати орфографічні задачі. Завдання подаються з опорою на вимову

1. Прочитай текст. Спиши його у зошит.
2. Встав пропущені слова з апострофом.

Соломія

На _____ схилі зеленіла гущавина дерев. Там видно лісникову хату. Від хати по схилі _____ стежечка до потоку.

Кожного ранку бігає цією стежкою чорняве смугле дівчатко років _____. _____ цієї дівчинки – Соломія. Вона лісникова дочка. Шумить, вирує внизу потік. Соломія все своє життя _____ цей шум. Всю велику _____ струмків вбирає цей могутній потік.

Додаток: *кам'янистому, в'ється, дев'яти, ім'я, пам'ятає, сім'ю.*

1. Прочитай текст. Спиши у зошит. Поясни написання слів з апострофом.

На маминому подвір'ї

Згадав я хлоп'ячі забави на материнському подвір'ї. Чути запах трав'яного духа. Заспівали мені солов'ї, кропив'янки. Запахли в рідному саду ряст, рум'янок і холодна кучерява м'ята. Я хочу додому до батьківської рідної хати.

1. Спиши пари слів. Познач у них префікси.
2. Підкресли слова з апострофом.

З'явилися – виявилися; роз'єднали – розвідали; під'їхали заїхали; з'юрмилися – злетіли.

ВІЗЬМИ ДО УВАГИ! Апостроф ставимо після префіксів, які закінчуються на твердий приголосний звук, і перед буквами **Я, Ю, Є, Ї**. Їх потрібно запам'ятати.

1. Розподіли слова з апострофом на групи та запиши їх. Допиши свої слова.

		
З-	Під-	Об-

Під'єднати, під'їсти, об'єднати, з'їсти, з'явитися,
об'єднання, з'юрмитися, об'їхати, під'їхати.

1. Випиши в зошит слова, у яких апостроф стоїть після префікса.

2. Познач префікс у кожному слові.

М'яч, під'їзд, пір'я, рум'яний, п'ять, з'їсти, об'єднати, м'який, без'язикий, прив'язати.

1. Спиши вірш у зошит, розкриваючи дужки.

2. Спостерігай за вживанням апострофа після префікса.

3. Підкресли слова, де апостроф стоїть після префікса, і познач префікс.

Їхали, ми їхали,
до річки (під)їхали,
кладку (пере)їхали,
в леваду (за)їхали,
на гору (ви)їхали,
з гори (з)їхали,
стіжок сіна (об)їхали,

на бадилинку (на)їхали.

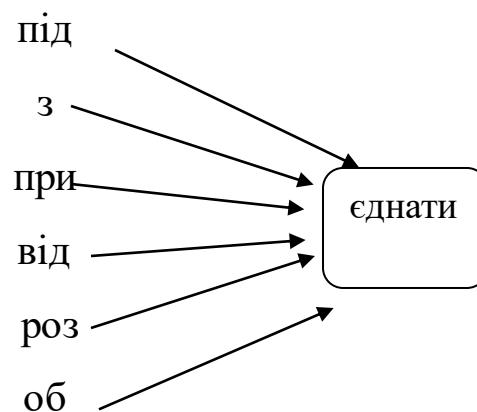
(А. Каменчук)

1. Склади розповідь на тему «Моя майбутня професія».
2. Напиши текст у зошит та підкресли слова з апострофом.

1. Утвори слова за схемою і запиши у зошит.
2. З цими словами склади речення і запиши у зошит.

1. Запиши слова у два стовпчики: перший стовпчик – слова, де апостроф після префікса, другий стовпчик – решта слів.

Об'єднання, п'ю, з'їли, об'ява, роз'яснення, рум'яний, в'ється, подвір'я, об'їзд, м'який, дев'ять, об'єднання, солов'ї, з'явився.

1. Прочитай прислів'я.
2. Спиши прислів'я у зошит і поясни, як ти його розумієш.
3. Поясни написання слів з апострофом.

1. Б'ють не лежачого, а ледачого. 2. Добрий друг надійніший кам'яного мосту. 3. Добрим словом мур проб'єш, а лихим і у двері не ввійдеш. 4. Думка голодного в їжі, пішохода – в п'ятах. 5. Кого не вб'є слово, тому і палиця не допоможе. 6. Птицю пізнають за пір'ям, а людину – за мовою. 7. П'ятками киває, бо діла не має.

1. Прочитай текст. Спиши у зошит.

2. Поясни, чому в тексті слова пишуться з апострофом.

Кожної п'ятниці ми з подругами грались на майданчику. Ми розв'язували багато цікавих завдань. Кожна дитина обов'язково мала брати участь. Участь брало дев'ять дітей. На обід діти пішли їсти смачну піцу.

1. Дай відповіді на запитання.

1. Із якою метою вживається в словах апостроф?
2. Перед якими буквами ставиться апостроф?
3. За якої умови після **б, н, в, м, ф** апостроф не пишемо?
4. У яких випадках після **р** пишемо апостроф?
5. Після яких префіксів пишемо апостроф?

II. РОЗДІЛ ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ОРФОГРАФІЧНОЇ НАВИЧКИ

1. ВИКОРИСТАННЯ АЛГОРИТМІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ОРФОГРАФІЧНОЇ НАВИЧКИ

Для формування орфографічної навички написання великої літери потрібно послідовно застосовувати алгоритм, який включає: визначення типу слова (власна чи загальна назва), встановлення контексту (початок речення, назви, імена) та застосування відповідного правила написання великої букви.

АЛГОРИТМ «НАПИСАННЯ ВЕЛИКОЇ БУКВИ»

I. Вивчити правило:

- 1.1. Ознайомитись з правилом написання великої букви в українській мові.
- 1.2. Звернути увагу на випадки, коли велика буква використовується.
- 1.3. Закріпити знання на прикладах, які ілюструють кожне правило.

II. Розпізнавати орфограму:

- 2.1. Навчитися визначати місце орфограми у слові, застосовувати правила написання великої букви.
- 2.2. Звертати увагу на контекст та тип слова, тобто власна назва чи загальна.

III. Закріпити знання правила на вправах:

3.1. Виконувати вправи на написання великої букви з різних джерел.

3.2. Вправи можуть бути різними: вставити велику букву в слова, виправити орфографічні помилки у словах, списувати слова з великими літерами.

IV. Перевірити написане:

4.1. Після виконання вправ перевірити свої відповіді за допомогою правил та зразків.

4.2. Потрібно користуватися орфографічним словником для перевірки та правильного написання слів.

V. Аналіз помилок:

5.1. Потрібно уважно проаналізувати появу помилки.

5.2. Визначити, на якому саме етапі сталася помилка.

АЛГОРИТМ НАПИСАННЯ ПРЕФІКСІВ

РОЗ-, БЕЗ-, ПРЕ-, ПРИ-, З-, С-

I. Вивчити правило:

1.1. Ознайомитись з правилами написання префіксів в українській мові.

1.2. Звернути увагу на випадки, коли префікси мають різні значення.

1.3. Закріпити знання на прикладах, які ілюструють кожне правило.

1.4. Потрібно запам'ятати, що немає універсального правила, що дозволяє визначити, який префікс писати у кожному конкретному випадку. Найкращий спосіб – це вивчити правило та запам'ятати винятки із правила.

1.5. Обов'язково потрібно звертати увагу на значення слова та на те, який відтінок воно передає: найвищий ступінь ознаки, наближення, приєднання, частковість дії, неповноту ознаки.

II. Розпізнавати орфограму:

2.1. Потрібно навчитися визначати місце орфограми в слові та застосовувати правила написання префіксів.

2. 2. Звертати увагу на контекст та тип слів, тобто вираження найвищого ступеня ознаки.

III. Закріпити знання правила на вправах:

3.1. Виконувати вправи на написання префіксів з різних джерел.

3.2. Вправи можуть бути різними: написання префіксів у словах, виправлення помилок, списування з пропущеними префіксами, які потрібно утворити.

IV. Перевірити написане:

4.1. Виконувати вправи на написання префіксів з різних джерел.

4.2. Вправи можуть бути різними: написання префіксів у словах, виправлення помилок, списування з пропущеними префіксами, які потрібно утворити.

V. Аналіз помилок:

5.1. Потрібно уважно проаналізувати появу помилки.

5. 2. Визнач, яке саме правило не засвоєно.

5.3. Визначити, на якому саме етапі сталася помилка.

АЛГОРИТМ ОРФОГРАМИ «НАПИСАННЯ АПОСТРОФА»

I. Вивчити правило:

1.1. Ознайомитись з правилами написання апострофа в українській мові.

1.2. Звернути увагу на випадки, коли апостроф використовується.

1.3. Закріпити знання прикладів, які ілюструють кожне правило.

1.4. Важливо пам'ятати, що апостроф вказує на роздільну мову, тобто між приголосними та наступними йотованими голосними (я, ю, є, ї) чується звук (й).

1.5. Важливо запам'ятати, коли апостроф не ставиться.

II. Розпізнавати орфограму:

2.1. Навчитися визначати, де у в слові потрібно застосовувати правила написання апострофа.

2. Звертати увагу, що в українській мові апостроф пишеться перед: я, ю, є, ї після губних: б, п, в, м, ф; букви (р) у кінці складу, якщо позначає твердий звук.

III. Закріпити знання правила на вправах:

3.1. Виконувати вправи на написання апострофа з різних джерел.

3.2. Вправи можуть бути різними: написання апострофа у словах, виправлення помилок, списування з пропущеними префіксами, які потрібно утворити.

IV. Перевірити написане:

4.1. Після виконання вправ перевіряй свої відповіді за допомогою правил та зразків.

4. 2. Потрібно користуватися орфографічним словником для перевірки написання слів.

V. Аналіз помилок:

5.1. Появу помилки потрібно уважно проаналізувати.

5.2. Потрібно визначити, яке саме правило не засвоєно і на якому етапі.

2. РОБОТА НАД ПОМИЛКАМИ

Продемонстрований алгоритм роботи над орфограмами можна використовувати як для індивідуальної роботи з учнем, так і для роботи в парах чи групах.

У процесі навчальної діяльності в здобувачів освіти формується орфографічна пильність, прагнення до грамотного орфографічного оформлення власних висловлювань, а також відповідальне ставлення до правильності письма.

Виправи та аналіз орфографічних помилок сприяють розумінню правил і закріпленню орфографічних навичок.

НАПИСАННЯ ВЕЛИКОЇ ЛІТЕРИ	АЛГОРИТМ РОБОТИ
- на початку речення; - після крапки; - імена, прізвища та по батькові, клички твари; - назви сіл, міст, вулиць, річок, гір.	- знайди потрібну орфограму в слові; - пригадай правило і застосуй до орфограми; - запиши у зошит.

НАПИСАННЯ БУКВОСПОЛУЧЕННЯ ЙО - ЇО	
АЛГОРИТМ РОБОТИ	
- буквосполучення — <i>йо, їо</i> пишуться у таких словах як: <i>льон, бадьорий</i>.	- знайди потрібну орфограму в слові; - пригадай правило і застосуй до орфограми; - підкресли букву, після якої пишеться зазначене буквосполучення.

НАПИСАННЯ БУКВ Я, Ю, Є, І, Ъ	
АЛГОРИТМ РОБОТИ	
- м'якість приголосних перед голосними <i>а, у, е, і, о</i> позначаємо відповідно буквами <i>я, ю, є, і, ъ</i>.	- знайди потрібну орфограму в слові; - пригадай правило і застосуй до орфограми; - підкресли букву, що позначають м'якість приголосних.

НАПИСАННЯ СЛІВ З ДЗВІНКИМИ ТА ГЛУХИМИ ПРИГОЛОСНИМИ

АЛГОРИТМ РОБОТИ

- дзвінкі приголосні пишуться у кінці слова і складу;
- потрібно дібрати перевірочне слово, щоб після приголосного був голосний.

- знайди потрібну орфограму в слові;
- пригадай правило та відтвори усно і застосуй до орфограми;
- підкресли приголосний, який був написаний неправильно;
- доведи правильність написання приголосного, добери перевірочне слово;
- підкресли приголосний звук і букву, яка доводить написання;
- написання приголосного перевіряємо голосним звуком.

НАПИСАННЯ ПОДОВЖЕНИХ ПРИГОЛОСНИХ

АЛГОРИТМ РОБОТИ

- подовження відбувається, коли певні приголосні звуки: **о, т, з, с, ц, л, н, ж, ч, ш** вимовляються довше, ніж зазвичай, це відбувається між голосними звуками у певних відмінкових формах іменників середнього роду, а також у деяких інших випадках.

- знайди потрібну орфограму в слові;
- пригадай правило і приміни його до орфограми;
- підкресли орфограму на вивчене правило.

НАПИСАННЯ ПРЕФІКСІВ *РОЗ-, БЕЗ-, ПРИ-, ПРЕ-, З-, С-*

АЛГОРИТМ РОБОТИ

- у префіксах *роз-, без-* завжди пишеться буква *з-*;
- у префіксах *при-, пре-* пишеться тоді, коли його можна замінити словом *дуже*, тобто йдеться про найвищий ступінь ознаки;
- префікс *с-* пишеться перед глухими приголосними: *к, п, т, ф, х*;
- перед усіма іншими приголосними пишеться префікс *с-*.

- знайди потрібну орфограму в слові;
- пригадай правило і застосуй до орфограми;
- знайди префікс у слові;
- підкресли орфограму.

НАПИСАННЯ АПОСТРОФА

АЛГОРИТМ РОБОТИ

-апостроф ставиться перед **я, ю, є, ї** після **б, п, в, м, ф, р**, якщо вони стоять: на початку кореня після голосного, після **р**.
- в інших випадках після **б, п, в, м, ф, р** апостроф не ставиться.
- апостроф ставиться перед **я, ю, є, ї** після префіксів, які закінчуються на приголосний (*від-, під-, над-, перед-, роз-, без-, з-, в-, об-, між-*).

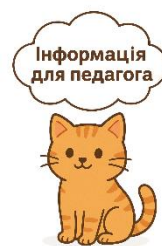
- знайди потрібну орфограму в слові;
- пригадай правило і застосуй його до орфограми;
- підкресли орфограму на вивчене правило;
- доведи написання: визнач корінь, префікс, підкресли букву після префікса.

**НАПИСАННЯ
НЕНАГОЛОШЕНИХ ГОЛОСНИХ
Е-И У КОРЕНІ СЛОВА**

АЛГОРИТМ РОБОТИ

- щоб знати, яку букву (е чи и) писати в ненаголошеному складі кореня, треба змінити слово або дібрати до нього спільнокореневе.

- знайди потрібну орфограму в слові;
- пригадай правило і застосуй до орфограми;
- постав наголос, підкресли ненаголошений голосний, написання якого доводиш;
- доведи правильність написання зазначеного голосного, добери перевірне слово, постав наголос;
- підкресли правильно дібраний голосний.

3. РІЗНІ ВИДИ ПИСЬМОВИХ РОБІТ ДЛЯ ЗАКРІПЛЕННЯ ОРФОГРАМ

У розділі продемонстровано практичне засвоєння орфографічних правил. Продумана система навчальних та контрольних диктантів, послідовний та водночас гнучкий добір орфографічного матеріалу роблять цей посібник корисним у процесі вивчення української мови.

Ретельно підібрані тексти та окремі речення, пов'язані за змістом або орфографічною темою, сприяють умінню розв'язувати орфографічні задачі під час письма, збагачують знання про види орфограм та їх використання в різних випадках написання.

Серед різних видів диктантів рекомендують: словниковий, зоровий диктант з обґрунтуванням, попереджувальний, самодиктант, контрольний, творчий. Розділ передбачає допомогу вчителя.

СЛОВНИКОВІ ДИКТАНТИ

1. Будь уважним: я продиктую слова, запиши у зошит, дотримуючись правила написання великої літери.

Зірка, Батьківщина, жаба, жовтень, вереснева вулиця, герой, рекс, диван, Володимир, духмяний, Валентина, жайворонок, пірат, заєць, Олександрович, килим, Анатоліївна, метро, Майдан Незалежності, ознака, помилка, Житомир, Оскар, Київ, Україна, театр, учитель, країна, Дунай, Говерла, черевики, четвер, Франція, Мурчик.

1. Будь уважним: я продиктую слова, запиши у зошит тільки загальні назви.

Батьківщина, кущ, Україна, Житомир, Тернопіль, український, день народження, Новий рік, вулиця Вербицького, річка Дніпро, Білосніжка і семеро гномів, пісні, зима, весна, дерево, дуб, Леся Українка, Земля (планета), земля (грунт), котик Мусі, собака Тузик, кінь Сокіл, гора Говерла, Карпатські гори, річка Десна, Ужгород, Чорнобиль, Чортків, Житомир,

озеро Світязь, Шацькі озера, Азовське море, річка Дністер, Тарас Григорович Шевченко, Іван Франко, подруга Катя, Тихий океан, Атлантичний океан, кущ малини.

1. Будь уважним: я продиктую речення, запиши у зошит власні назви.

Учні ліцею №65 поїхали на екскурсію до Києва. Вони відвідали Національний музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків. Потім екскурсовод показав дітям Андріївську церкву та Майдан Незалежності. Увечері вони слухали концерт симфонічного оркестру під керівництвом диригента Віктора Мельника. Діти читали книгу «Таємниці старого замку» і дивилися мультфільм «Пригоди Козака Вуса». Наступного дня вони відвідали Львів і побачили площу Ринок та Оперний театр. Там вони зустріли свого друга Олександра та його собаку Рекса.

1. Випиши у зошит окремо імена дівчаток та хлопчиків.
2. Поясни написання цих слів.

Марічка, Олександр, Софія, Віктор, Анастасія, Іван, Катерина, Тарас, Ольга, Дмитро, Вероніка, Артем, Ліза, Максим, Надія, Богдан, Юлія, Євген, Олена, Микита, Христина, Роман, Віра, Павло, Яна, Андрій, Лідія, Сергій, Ірина, Валентин.

1. Випиши слова у зошит в алфавітному порядку.
2. Поясни написання кожного слова.

Лариса, Ганна, Валентина, Рома, Тетяна, Анжела.

Ярослав, Степан, Платон, Антон, Олександр, Ігор.

Українка, Котляревський, Шевченко, Франко, Костенко.

Житомир, Львів, Вінниця, Тернопіль, Суми, Ужгород.

1. Уважно послухай слова, запиши їх у зошит.
2. За потреби встав м'який знак. Диктує педагог.

Їдальня, восьмий, голуб, лялька, Наталчин, менший, Уманщина, голівонька, учительський, паризький сьомий, Харків, візьміть, павільйон, різьба, людський, український, українець, якість, мальовничий, інший, вольєр, тьмяний, козацький, бульйон, сільський, у землянці, підводься, Нью-Йорк, Омелян, ательє, Уляна.

1. Уважно послухай слова, запиши їх у зошит.
2. За потреби встав апостроф, дотримуючись правил українського правопису.

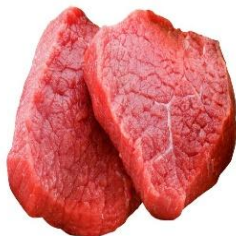
Арф'яр, здоров'я, тьмяний, мавпячий, кар'єр, кар'єра, гарячий, роз'єднати, дит'ясла, Лук'ян, Зоряна, бар'єр, миш'як, манікюр, ін'єкція, серйозний, різьбяр, п'єдестал, бюджет, торф'яний, свято, розм'якшити, роз'єднати, від'їхати, буряк, міжгір'я, рум'яний, В'ячеслав.

1. Уважно поглянь на картинки. Подумай про їх назви.
2. Запиши назви картинок у зошит.

5

ЗОРОВІ ДИКТАНТИ

1. Уважно прочитай слова. Подумки повтори їх і запам'ятай.
2. Запиши слова у зошит.

**ДЕНЬ
УЧИТЕЛЯ**

**ВЕРХОВНА
РАДА УКРАЇНИ**

**ДЕНЬ
ПРАПОРА**

**НОБЕЛІВСЬКА
ПРЕМІЯ**

**ПРЕЗИДЕНТ
УКРАЇНИ**

**РІЗДВО
ХРИСТОВЕ**

**ДЕНЬ
СОБОРНОСТІ
УКРАЇНИ**

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ
СУД
УКРАЇНИ**

**КАБІНЕТ
МІНІСТРІВ
УКРАЇНИ**

**ВЕРХОВНИЙ
СУД
УКРАЇНИ**

**ДЕНЬ
НЕЗАЛЕЖНОСТІ
УКРАЇНИ**

**ІСТОРІЯ
УКРАЇНИ**

ЛЕВКО

БАТЬКІВЩИНА

СНІЖИНКА

СУМКА

СІРКО

ХОРИВ

МЕРКУРІЙ

КИЙ

1. Розглянь кружечки зі словами. 2. Слова, що містять подвоєння приголосних, розфарбуй червоним кольором. Слова з апострофом розфарбуй синім кольором.

ПОЧУТТЯ

ОБ'ЯВА

СОЛОВ'Ї

МАР'Я

ТРАВ'ЯНИЙ

ГІЛЛЯ

ЗРАННЯ

БУР'ЯН

ЗНАННЯ

НАВМАННЯ

М'ЯЧ

ЖИТТЯ

ОСІННІЙ

ПОДВІР'Я

КАВ'ЯРНЯ

1. Уважно поглянь на речення, подумки прочитай їх і запам'ятай.
2. По пам'яті запиши 5 речень у зошит.

Тарас Шевченко — видатний український поет.

Київ — столиця України.

Земля — планета сонячної системи.

Найбільша річка в Україні **Дніпро**.

Україна є найбільшою державою, яка повністю розташована в **Європі**.

Найбільший острів на річці Дніпро є **Хортиця**.

Неймовірна плюшева іграшка — котик **Сніжинка** — має великі чарівні оченята, об'ємний маленький носик та м'яка на дотик.

Найглибше озеро України **Світязь**.

Галичина — це історична область у Східній та центральній Європі.

Найвищим судовим органом у системі судів є **Верховний Суд України**.

Головне християнське свято, що відзначає Воскресіння Ісуса Христа, є **Великдень**

Президента України обирають громадяни України.

Ми привітали усім класом класного керівника із професійним святом – **День Учителя.**

Конституційний Суд України складається із вісімнадцяти судів.

Найлегендарніший князь племені східних полян – **Щек.**

Левко уважно слухав свого господаря.

Моя **Батьківщина** Україна – це мій рідний дім, моє коріння.

Кий – легендарний засновник Києва, полянський князь.

Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади.

Нобелівська Премія – це найпрестижніша міжнародна нагорода, яка присуджується за видатні досягнення.

День Незалежної України було оголошено 24 серпня 1991 року.

Хорив – один із легендарних братів засновників Києва.

Найвищим судовим органом у системі судів є **Верховний Суд України.**

Юпітер – найбільша планета Сонячної системи.

Найбільша річка в Україні та третя за довжиною в Європі – **Дніпро**.

Антарктида – це пустеля, де багато замороженої води.

Сірко пильно охороняв свій дім.

Головна вулиця Києва – **Хрещатик**.

Наймальовничіша частина України – це **Карпати**.

На **Різдво Христове** ангел прилетів, він летів по небу, людям говорив.

Найвища вершина Українських Карпат є гора **Говерла**.

Меркурій – найближча до Сонця планета.

Єдиний законодавчий орган влади – це **Верховна Рада України**.

Історію земель сучасної України, українського народу вивчає **Історія України**.

Щорічно Україна вшановує **День Прапора**.

Князю Володимирі присвячено **Володимирський собор**.

День Соборності України – велике державне свято.

ДИКТАНТИ З ОБҐРУНТУВАННЯМ

1. Прочитай текст, спиши у зошит, підкресли слова, які написані з великої букви. Поясни їх правопис.

Андрій поїхав у відпустку до Парижа. Він відвідав Ейфелеву вежу та Лувр. Увечері Андрій читав книгу «Пригоди Гаррі Поттера». Наступного дня він зустрів свого друга Максима та його собаку Сімку. Андрій зробив багато фотографій на площі Трокадеро. Потім він поїхав на екскурсію до Версаля.

1. Прочитай текст. 2. Випиши слова — клички тварин та імена дітей. Поясни їх написання.

У зоопарку

Мама Оксанки працює в зоопарку. Після уроків діти приходять туди. Вони доглядають за тваринами. Оксанка годує зебру Полосатика, Іра і Валя — лисицю Зірку, а Сашко і Миколка напувають водою поні Орлика і Соколика.

1. Будь уважним я продиктую текст, запиши його у зошит.
2. Поясни написання слів з великої літери.

Півень Немо

У маленькому селі Чорнокінці жив собі півень на ім'я Немо. Щоранку Немо прокидався раніше всіх і будив господарів – родину Коваленків. Його спів було чути навіть біля школи Веселий Ранок, що стояла неподалік.

Півень Немо був справжньою гордістю села Чорнокінці, і кожен знав: якщо Немо голосно співає, – починається новий гарний день.

1. Прочитай уважно речення, випиши назви міст, вулиць і річок.
2. Поясни їх написання, обґрунтовуючи правилом.

Родина Оксанки вирушила до Харкова і прогулялася вулицею Сумською. Вони також відвідали Полтаву і побачили знаменитий майдан Незалежності. Згодом Оксанка із сім'єю поїхали до Чернівців і гуляли Центральним проспектом. Влітку

уся родина плавали на човні по річці Південний Дністер. Увечері сім'я Оксанки насолоджувалися заходом сонця над річкою Сула.

1. Прочитай уважно речення, напиши їх у правильній послідовності. 2. Поясни написання слів з великої літери, обґрунтовуючи правилом.

1. У квітні дерева вкриваються зеленим листям.
2. Влітку сонце яскраво світить і гріє землю.
3. У березні ще холодно, але з'являються перші квіти.
4. Восени листя стає жовтим, червоним і опадає.
5. Узимку земля вкривається снігом, а діти граються на вулиці.

1. Уважно записуй продиктований текст. 2. Поясни написання слів з великої літери, обґрунтовуючи правилом.

Лакі

До нашого під'їзду прийшов собака Лакі. У нього було перебите вушко. Сергій і Роман лікували Лакі, добре

годували та доглядали. Вушко швидко загоїлося. Лакі став справжнім вартовим під'їзду. Він був дуже вдячним хлопця за допомогу, став їм вірним другом.

1. Уважно записуй продиктований текст.
2. Поясни написання слів з великої літери, обґрунтовуючи правилом.

Міста України

Марічка поїхала в подорож Україною. Вона відвідала Київ і прогулялася Хрещатиком. Потім сім'я поїхала до Львова та побачила Оперний театр. Далі вони завітали до Одеси й відпочивали на Приморському бульварі. Наступного дня вони поїхали до Харкова та побачили площу Свободи. Востаннє вони відвідали Чернівці і гуляли проспектом Центральним.

1. Уважно записуй продиктований текст.
2. Поясни написання власних назв, обґрунтовуючи правилом.

Українська культура

Українська культура багата і різноманітна. Люди відвідують Національний музей у Києві, щоб побачити картини Тараса Шевченка. Щороку у Львові проводять фестиваль «Франко Фест», присвячений творчості Івана Франка. У Києві діти навчаються у Національній музичній академії імені Петра Чайковського. На свята родини готують вареники та борщ, дотримуючись старовинних традицій. Багато людей читають класичну літературу, твори Лесі Українки.

1. Уважно записуй продиктований текст.
2. Підкресли у словах іменники.

Замки України

В Україні багато старовинних замків. Учні відвідали Львівський замок, де дізналися про історію міста Львова. Потім вони поїхали до Хотинської фортеці у Чернівецькій області. Наступного дня школярі відвідали Олеський замок, який розташований у Львівській області. Вони також відвідали Кам'янець-Подільську фортецю та зробили багато фотографій. Кожен замок має свої легенди та цікаві експозиції.

1. Прочитай текст. 2. Випиши у зошит іменники — власні назви.

Міста України

В Україні є багато мальовничих міст. У Черкаси часто приїжджають на святкування Дніпрових фестивалів. Суми відомі своєю історією та музеями. В Івано-Франківську можна побачити старовинні вулиці та Катедру Святого Воскресіння. Миколаїв славиться корабельними заводами й морським портом. У Хмельницькому щороку проводять культурні ярмарки та концерти. Кожне місто України має свої традиції й неповторну атмосферу.

ПОПЕРЕДЖУВАЛЬНІ ДИКТАНТИ

1. Уважно послухай текст, поясни, які орфограми зустрілися і як їх потрібно записати. 2. Текст запиши у зошит.

Червоні маки

Олі шість років. Вона ніяк не діждеться, коли сповниться сім років, щоб до школи йти. Батько Олі – комбайнер. Сьогодні він прийшов додому рано. Завтра починаємо жнива, – сказав тато.

Спалося Олі неспокійно. Вона прокинулася дуже рано. Тихо встала, одягла плаття й пішла на ниву. Дівчинка почала рвати червоні маки, рятуючи їх.

Сніжинка

У зимовому небі над містом Київ народилася маленька сніжинка. Вона повільно перелітала з хмаринки на хмаринку, роздивляючись світ униз. Раптом північний вітер підхопив й поніс її на землю.

Сніжинка м'яко опустилася на долоню хлопчика Андрійка. Хлопчик з радістю вигукнув: – Яка прекрасна, чарівна сніжинка. Вона притулилася до теплої рукавички, наче хотіла подякувати за турботу. Потім вітер знову її підхопив і переніс на засніжене подвір'я, де вона притихла милуючись зимовою красою.

Квітка

У нашому саду росте красива троянда. Її ніжні пелюстки радують око і пахнуть чудовим ароматом. Марічка щодня поливає її і доглядає, щоб рослина була здоровою. Поруч росте соняшник, а на клумбі розквітлі тюльпани та нарциси. Дідусь розповів, що ця троянда була привезена з Парижа і носить ім'я «Леді Елізабет». Кожна квітка в саду унікальна і дарує радість усім, хто її бачить.

Осика

У лісі росте висока осика. Весною її гілки розквітли, і листя розпустилося на сонці. Пташки підлітали до дерева, шукаючи захист у гілках. Діти часто прибігали до осики, щоб подивитися на маленьких білочок, що залазили на стовбур. Старий лісник говорив, що осика допомагає підтримувати екосистему лісу, а її коріння утримує ґрунт від розмиву.

Праця

Кожна людина любить свою працю. Мар'яна щодня працює в саду, поливає дерева, квіткові клумби. Вона бере м'яч і грає з дітьми, а ввечері сідає за стіл і пише записи в зошиті. Учителька розповідала, що праця робить людину уважною і відповідальною. Після важкого дня всі відпочивають і діляться враженнями про зроблену роботу.

Ялинка

У святковому залі школи стояла висока ялинка. Діти прибігли до неї, щоб роздивитися прикраси. Вчителька прикрасила гілки ялинки різнокольоровими гірляндами та іграшками. Потім усі разом розпочали святкування і співали пісні. Вчителька поклала подарунки під ялинку, а Марічка перевірила, чи все на місці. Ялинка світилася вогниками, і всі відчували святкову атмосферу.

САМОДИКТАНТИ

1. Вивчи вірш напам'ять.
2. Напиши в зошит вірш по пам'яті.

Послухай, як струмок дзвенить, як гомонить ліщина.
З тобою всюди, кожну мить говорить Україна
Послухай, як вода шумить Дніпро до моря лине,
З тобою всюди, кожну мить говорить Україна.

(П. Осадчук)

1. Вивчи текст. 2. Запиши по пам'яті.

У парку стояв старий дуб. Під його гілками гралися діти, а Марія та Олексій збирали жолуді. Поруч росли кущі троянд і фіалок. Дідусь розповідав про своє дитинство у Києві та показував фотографії Софійського собору. Сонце світило яскраво, і всі насолоджувалися прогулянкою серед зелені.

1. Вивчи речення. 2. Запиши по пам'яті.

1. Микола побачив млин. 2. Лисиця зустріла Колобка.
3. Тепло хлопчику в рукавичках. 4. На полиці лежить словник.
5. Ярослава поливала квіти на клумбі. 6. Ми варили суп із локшиною.

КОНТРОЛЬНІ ДИКТАНТИ

Будь уважним: я продиктую текст, запиши його у зошит.

Збручанська вода

Біля села Станів тече чиста Збручанська вода. Річка омиває зелені береги, а її течія співає тиху пісню для всіх, хто приходить відпочити. Місцеві діти люблять ловити рибу, а туристи фотографують мальовничі краєвиди. Вода в Збручі прозора і холодна, а на берегах ростуть верби та осики. Люди розповідали про те, як колись купалися в річці і як вода допомагає всій природі зберігати життя.

Будь уважним: я продиктую текст, запиши його у зошит.

Україна

Україна – чудова країна з багатою історією. Кожного ранку сонце освічує зелені поля та ліси. Люди працюють, щоб підтримувати красу природи й зберегти традиції. Туристи прибувають до Києва, Львова та Одеси, щоб познайомитися з культурою та архітектурою. Діти підняли прапори на свята, а

старші розповідають легенди про відважних героїв. Україна надихає всіх любити рідну землю і дбати про неї.

Будь уважним: я продиктую текст, запиши його у зошит.

Києве мій

У Києві багато старовинних будинків і музеїв. Діти гуляють по парках і милуються зеленню. На Майдані Незалежності люди часто збираються на свята. Учителька показувала учням Софійський собор і розповідала про історію міста. Вечорами на вулицях чути спів пташок, а у скверах стоять лави для відпочинку. Київ завжди живий і гостинний для всіх відвідувачів.

Будь уважним: я продиктую текст, запиши його у зошит.

Зима

Взимку Мар'яна любить гуляти сніговими вулицями. На подвір'ї росте ялинка, яку діти прикрашали гірляндами та іграшками. Поруч лежить м'яч, яким вони гралися на снігу. Дідусь розповідав про зимові свята, а м'ясо для святкового

обіду вже чекало на кухні. Сніг хрустів під ногами, і всі насолоджувалися морозним, але веселим днем.

Будь уважним: я продиктую текст, запиши його у зошит.

Озеро

Влітку діти люблять відпочивати біля озера. На березі стоять маленькі човни, а у воді плавають рибки. Ліс навколо озера тихий і зелений, тут ростуть верби та осики. Учителька показувала учням, як правильно спостерігати за природою і доглядати за рослинами. Вечорами на озері чути спів пташок, а на траві сидять зайці у дуплах похвалилися білочки.

Будь уважним: я продиктую текст, запиши його у зошит.

Фортеця

В Україні є багато старовинних фортець. Кам'янець-Подільська фортеця вражає своєю величчю і стінами, що стоять вже багато століть. Хотинська фортеця колись захищала кордони та була важливим оборонним пунктом. Острозька

фортеця розташована на високому пагорбі і привертає туристів своєю історією. Туристи часто фотографують мури, башти та ворота, милуються краєвидами і слухають легенди про відважних воїнів. Кожна фортеця України зберігає частинку минулого і нагадує про героїзм наших предків.

Будь уважним: я продиктую текст, запиши його у зошит.

Моря України

Влітку люди люблять відпочивати на узбережжі Чорного та Азовського морів. На березі стоять маленькі човники, а у воді плавають рибки. Дем'ян та його друзі гралися м'ячем і збирали мушлі. Сонце світило яскраво, а хвилі тихо плескалися об пісок.

Будь уважним: я продиктую текст, запиши його у зошит.

Різдво

На Різдво вся родина збирається разом. Діти прикрашають ялинку яскравими іграшками та гірляндами. Мама готує святкову вечерю, а тато кладе подарунки під ялинку. Увечері всі разом співали святкові пісні та колядки. Бабуся розповідала

цікаві історії про давні традиції, а дідусь підтримував усіх веселим настроєм. Кожне Різдво приносить радість і тепло в сім'ю.

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ

Визнач межі речень, постав крапку. Підкресли слова, які написані з великої літери.

Бабуня сиділа біля вікна і шила Вітя з Людою вилізли на канапу й гортали нову цікаву книжку у бабуні випала катушка і застрибала по підлозі під стіл довго сперечались діти, кому катушку підняти, а бабуня тим часом нагнулася і підняла катушку.

Віднови деформований текст.

Тарас Шевченко

Малим хлопчиком залишився Тарас круглим сиротою. А мамині пісні дзвеніли у пам'яті, викликали найщасливіші спогади дитинства.

Наприкінці нелегкого життя великий кобзар написав для дітей рідної землі «Буквар».

На співучій землі України народився великий син її Тарас Шевченко. З ранніх літ вслухався він у мамину пісню, у казки, прислухався до співу мандрівних кобзарів. Та й сам дуже любив співати.

Виконай завдання. Напиши повідомлення із словами, що містять апостроф.

ПРИВІТ! Я йду до тебе в гості. Що взяти?

ПРИВІТ! Так, звісно!
Візьми, будь ласка,

Придумай коротке рекламне гасло, яке зробить гарбуз зіркою осені. Запиши.

Уяви, що гарбуз сам себе рекламує. Напиши п'ять речень для рекламного ролика.

Початок: «Привіт, я – гарбуз! Я не просто овоч, я»

Встав пропущені букви. Вивчи прислів'я і запиши по пам'яті.

Дерево міцне корі...ям, а людина – зна...ям.

Знан..я робить кращим жит..я.

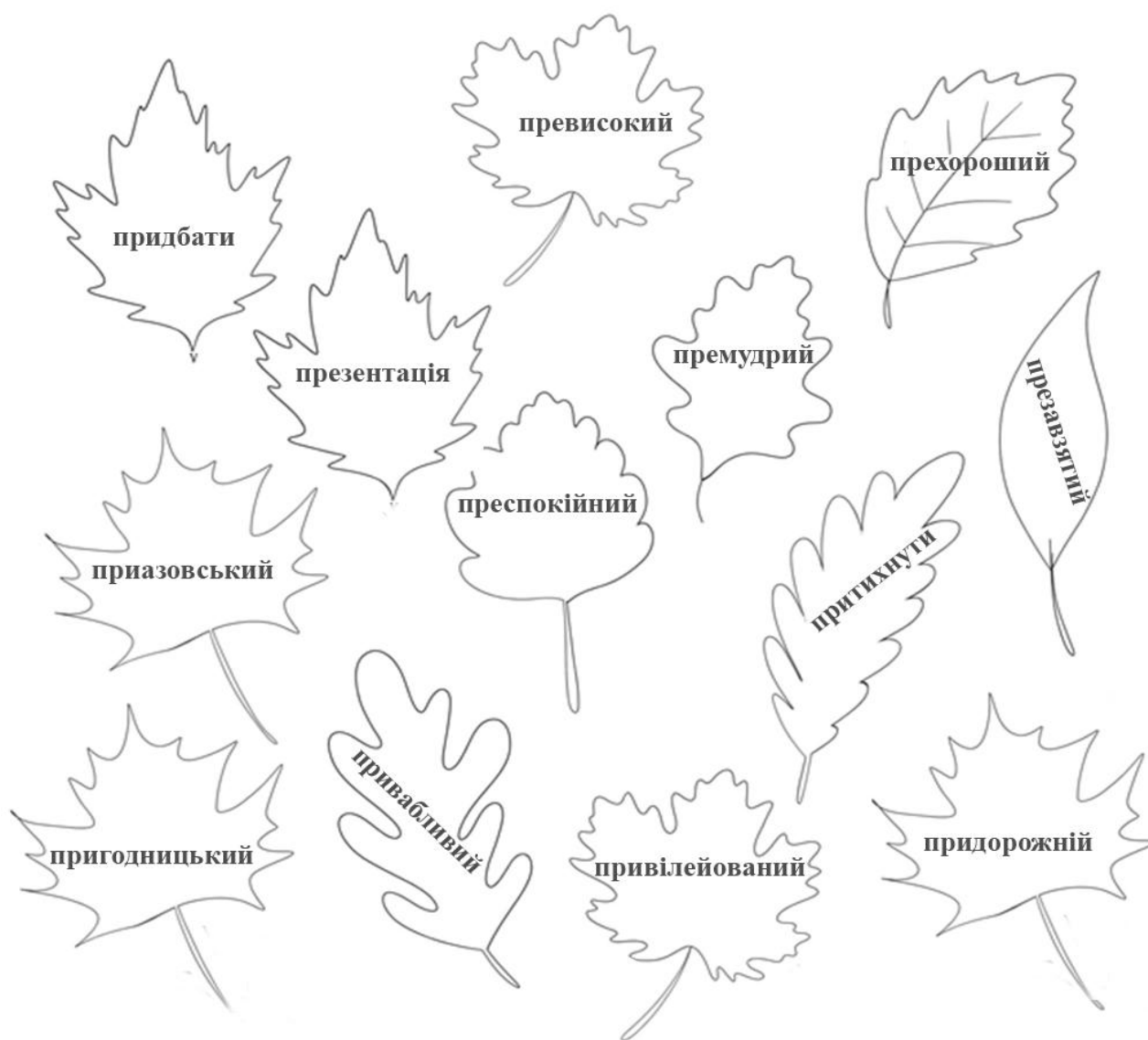
Чита..я – найкраще навчан..я.

Без терпін..я праця краща за велике безділ..я.

Розфарбуй листочки відповідними кольорами.

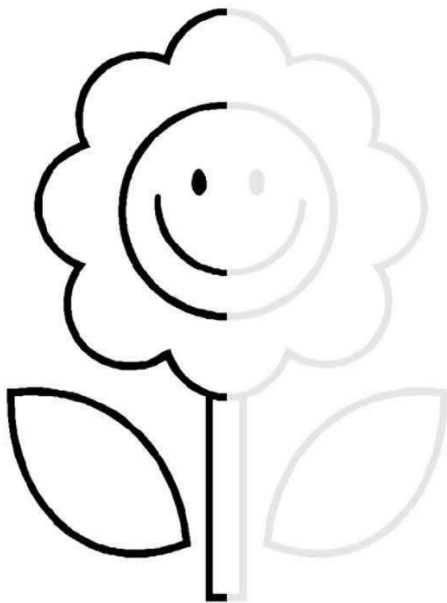
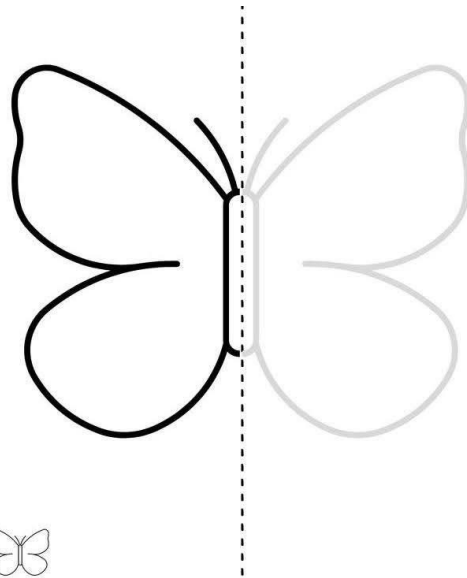
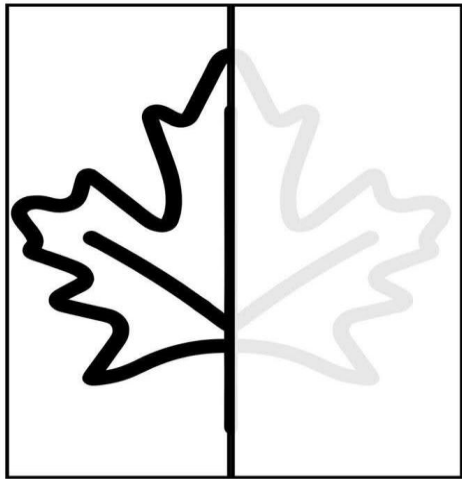
Помаранчевим кольором – листочки із словами з префіксом **при-**; жовтим кольором – листочки зі словами з префіксом **пре-**.

НЕЙРОВПРАВИ

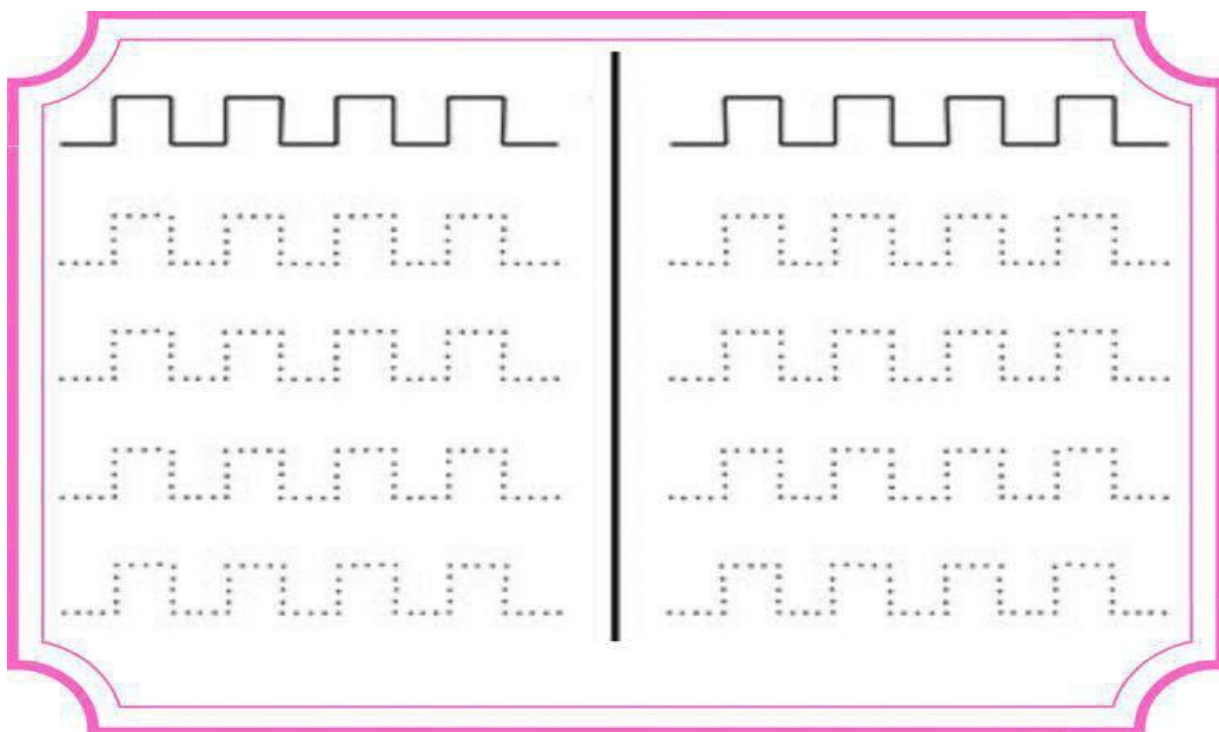
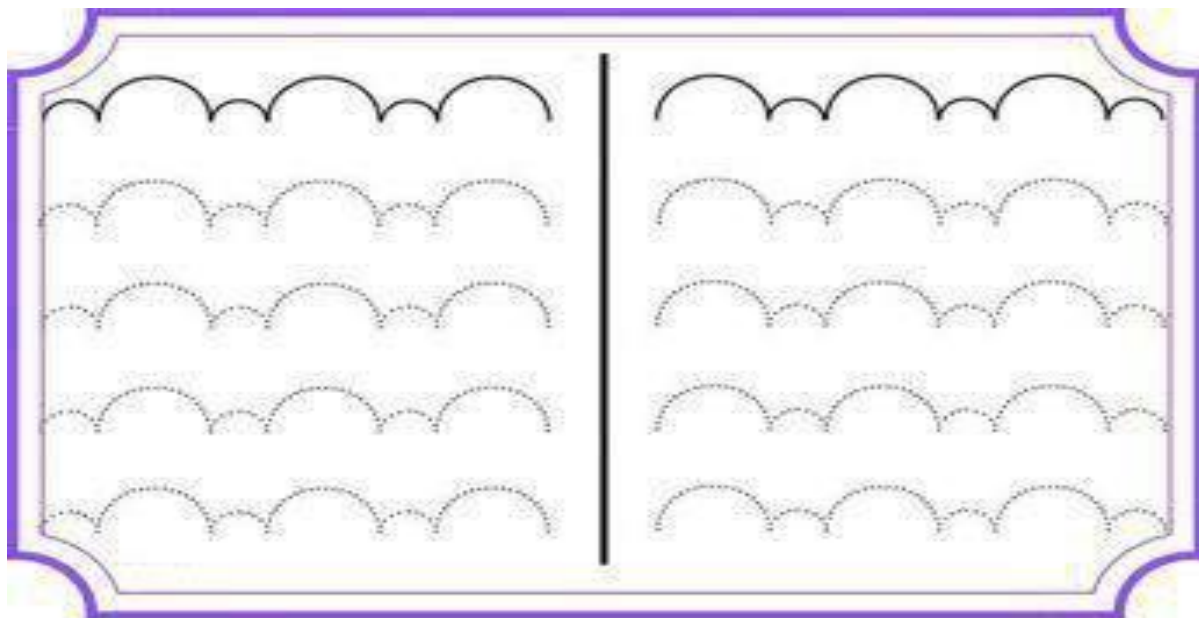
Дзеркальні малюнки»

Інструкція: домалюй другу половину зображення (листок, метелик, курча).

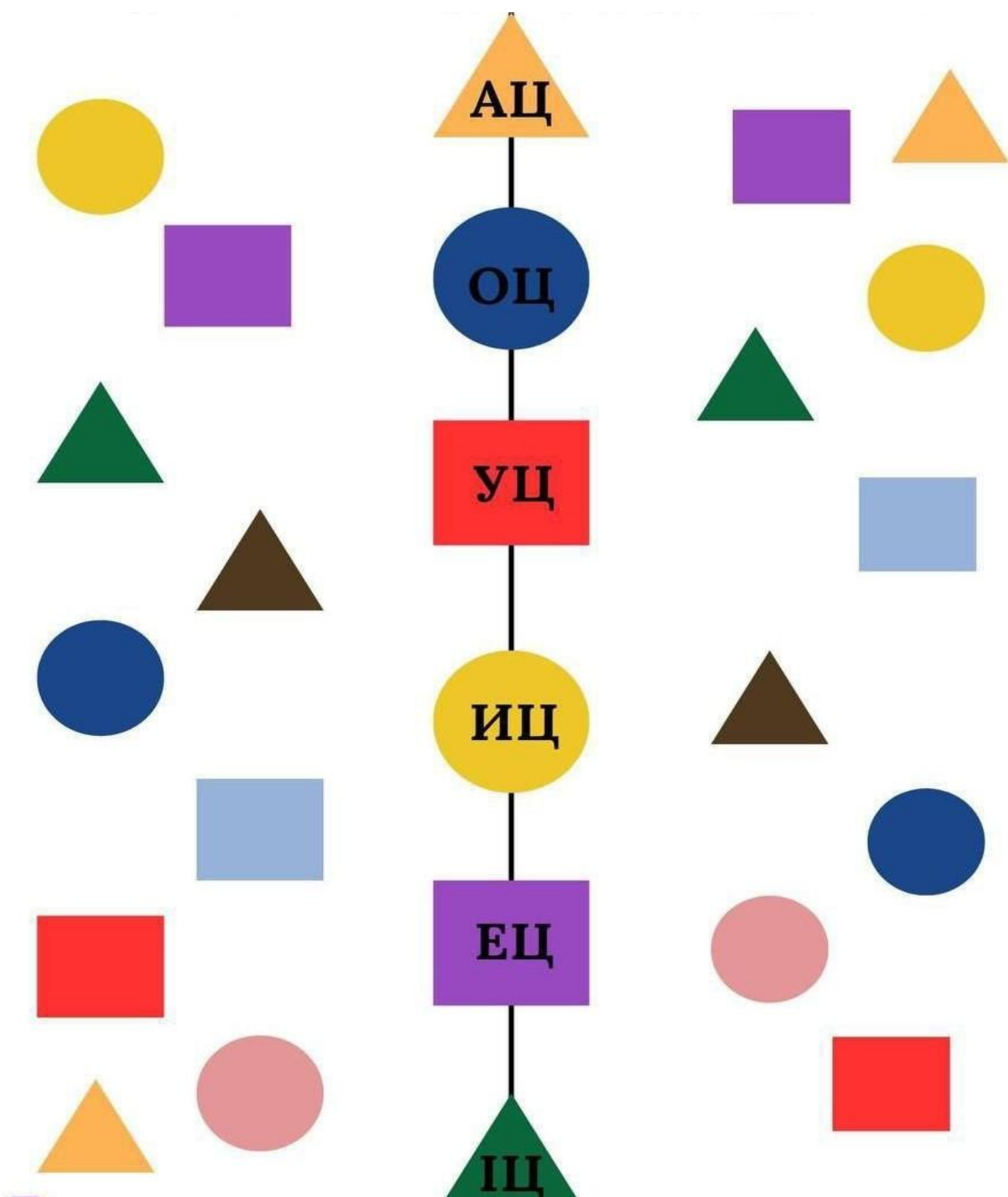
Лабіринт двома руками

Інструкція: проведи дві лінії одночасно від старту до фінішу правою й лівою рукою.

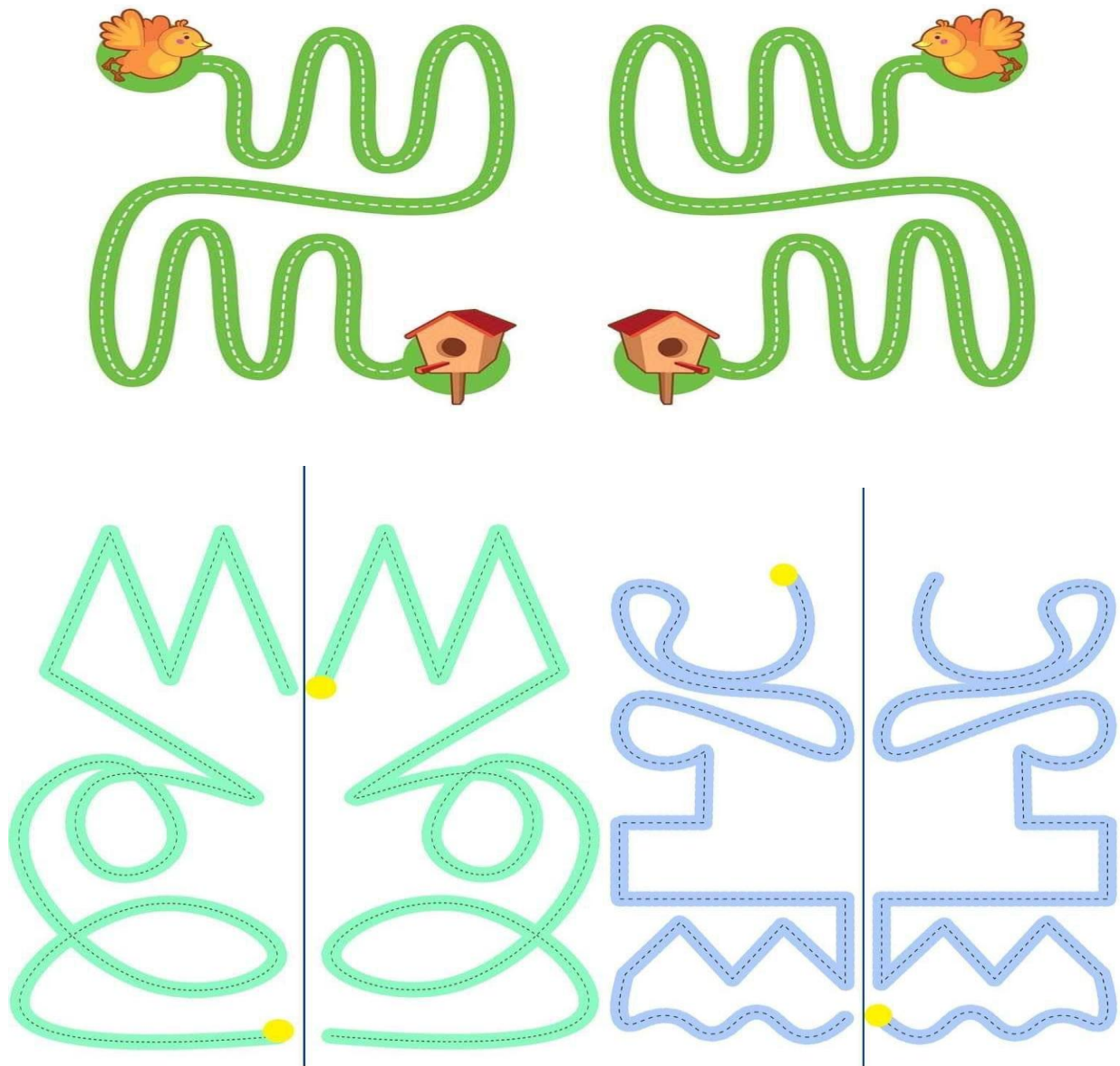
Знайди пару

Інструкція: знайди однакові предмети серед подібних і з'єднай.

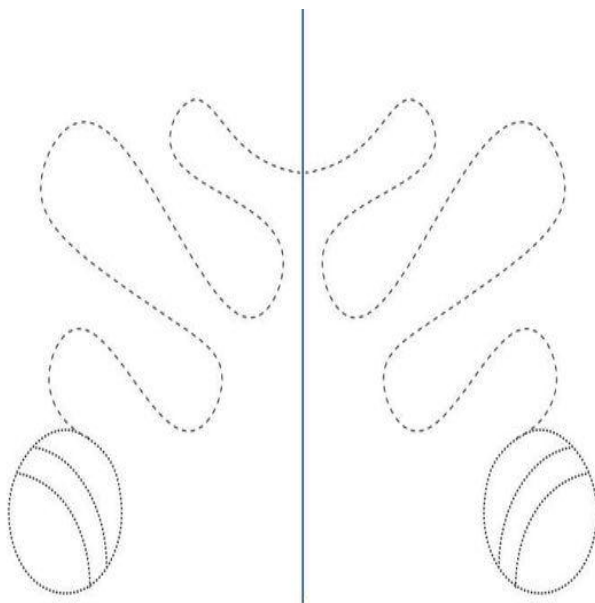
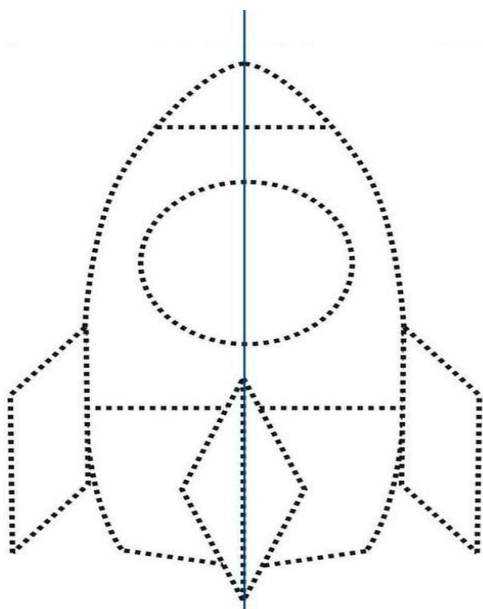
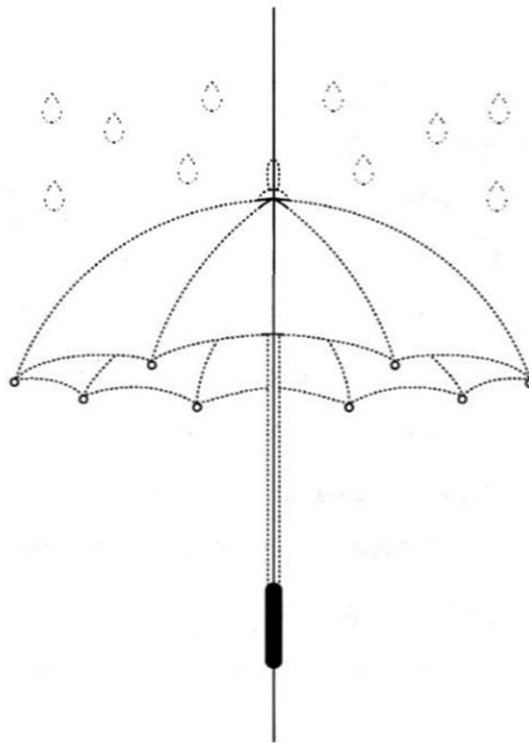
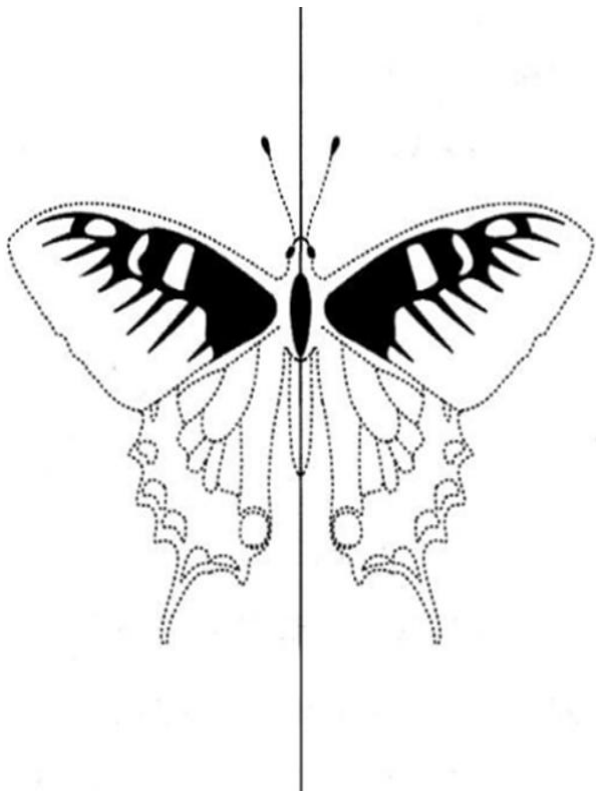

Мозкові доріжки

Інструкція: проведи лінії між однаковими фігурами різних кольорів, не перетинаючи їх.

Інструкція: малюй одночасно двома руками однакові фігури.

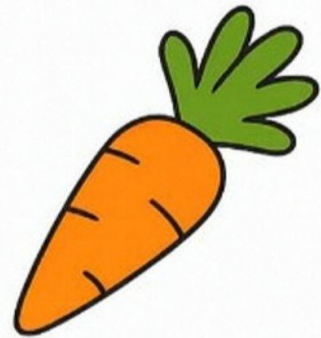
(Інтернет-джерело)

Завдання на орфограми

Інструкція: підпиши назви малюнків.

Інструкція: склади та запиши речення за малюнком.

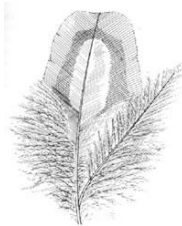

Інструкція: уважно розглянь малюнки. Назви зображені предмети. Визнач, у яких словах потрібно писати апостроф, а в яких — ні. Запиши слова під малюнками.

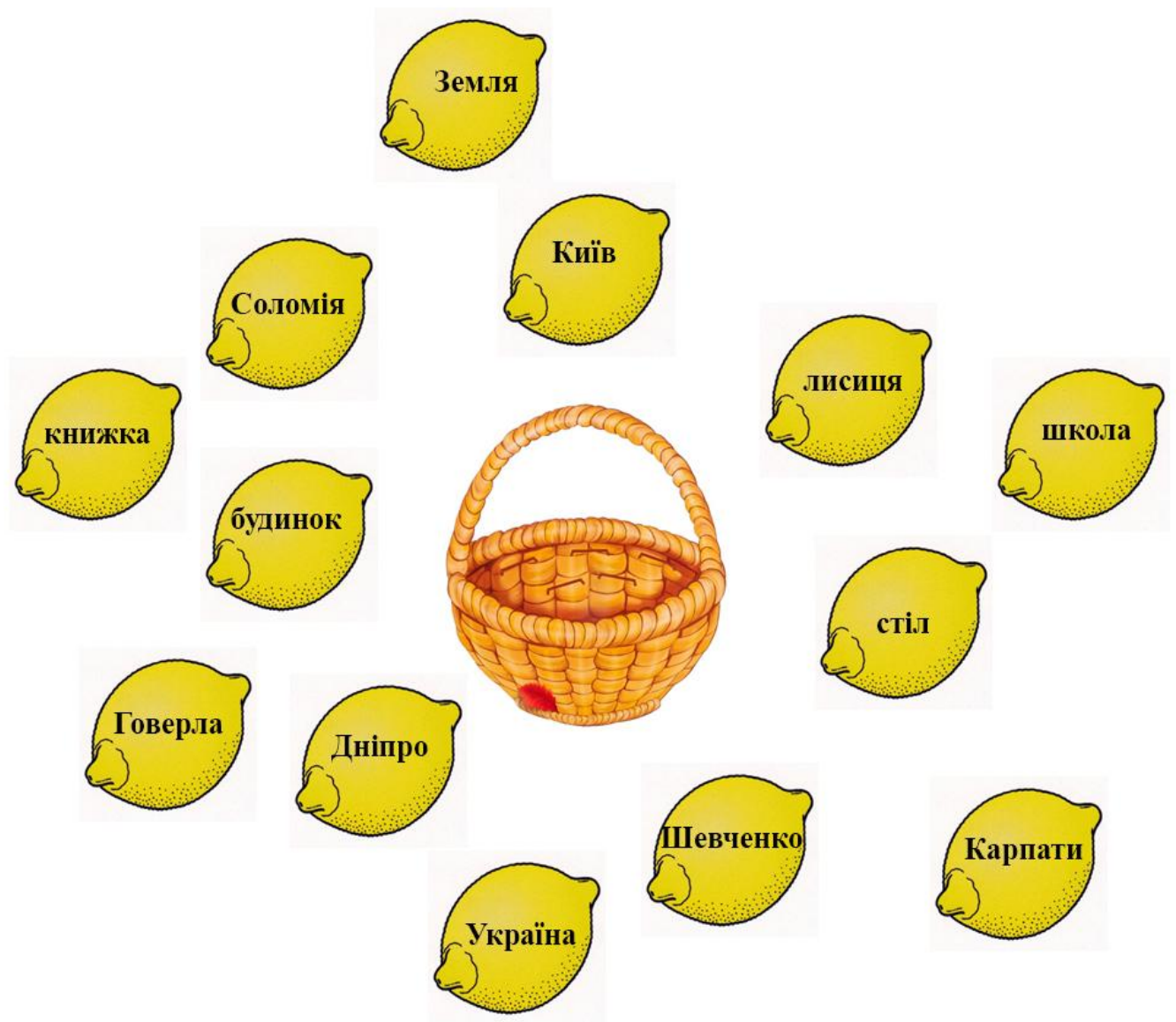

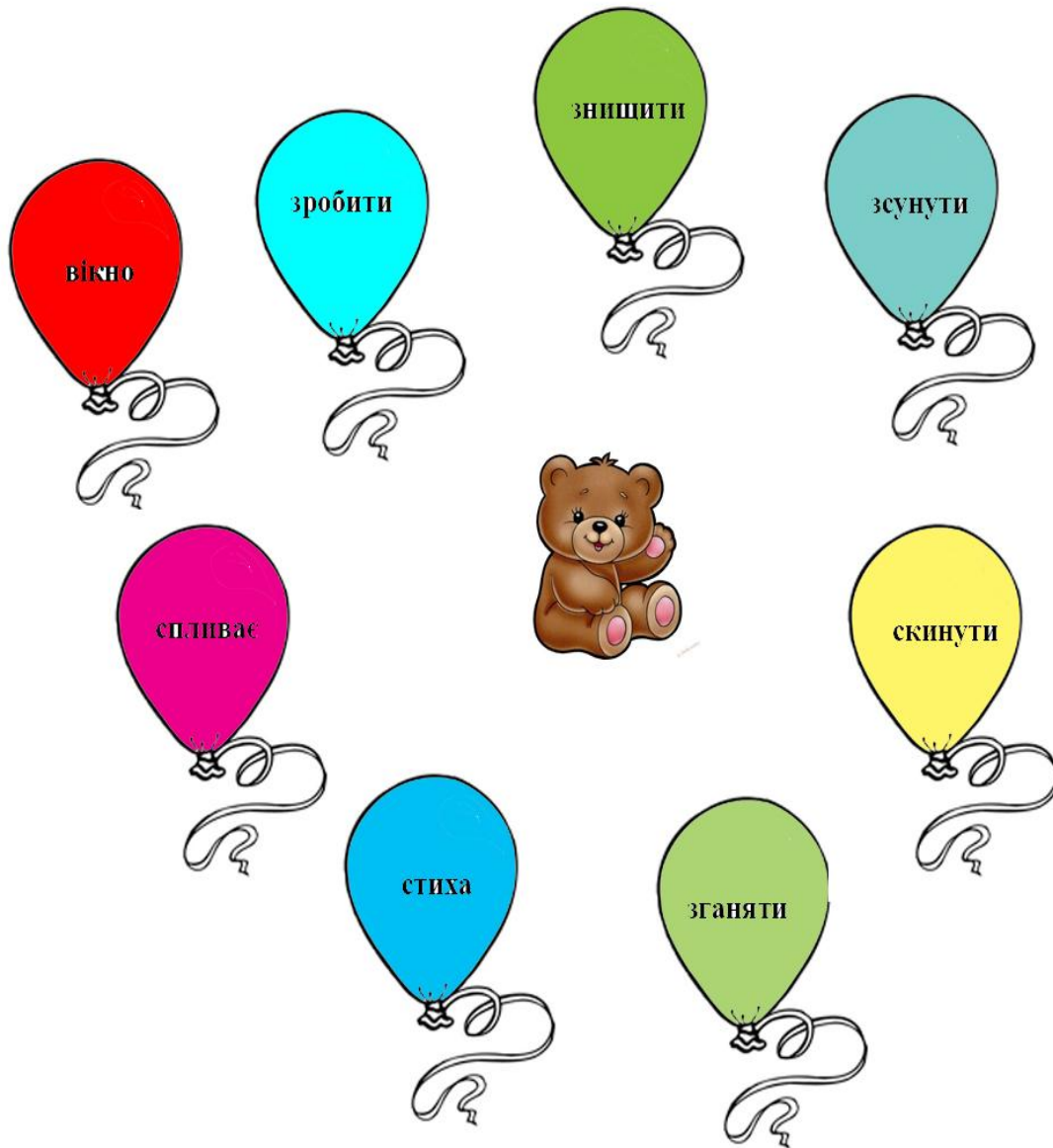

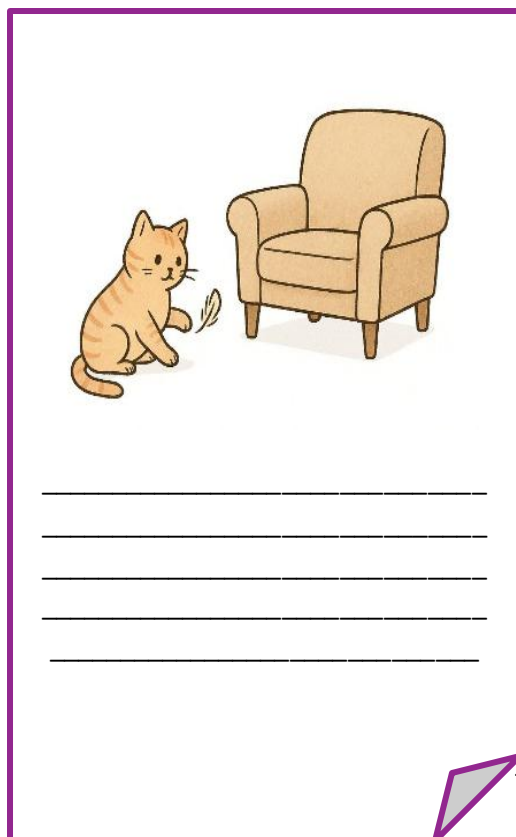
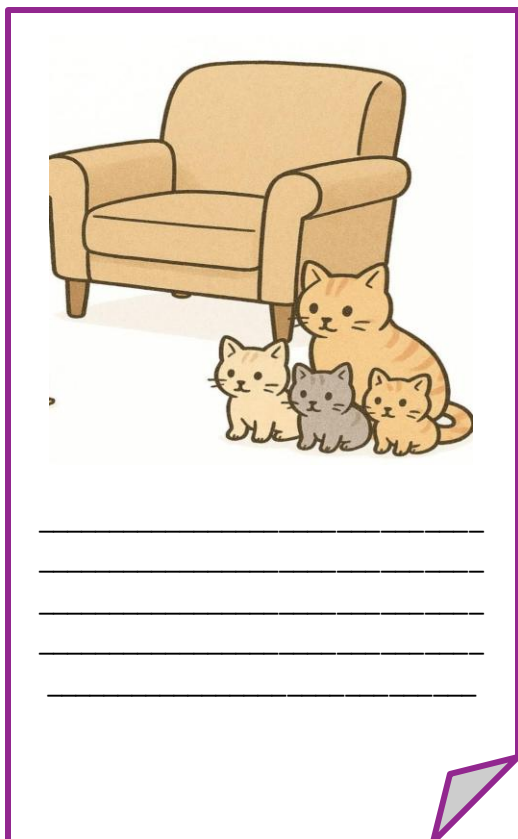
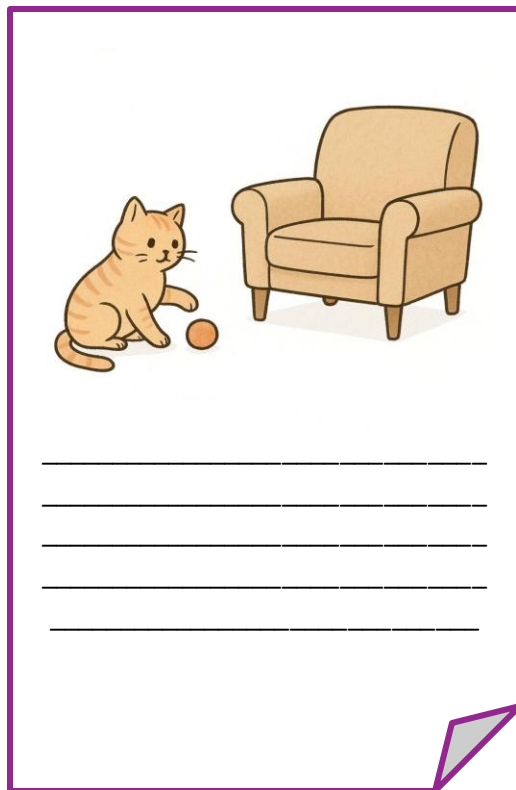
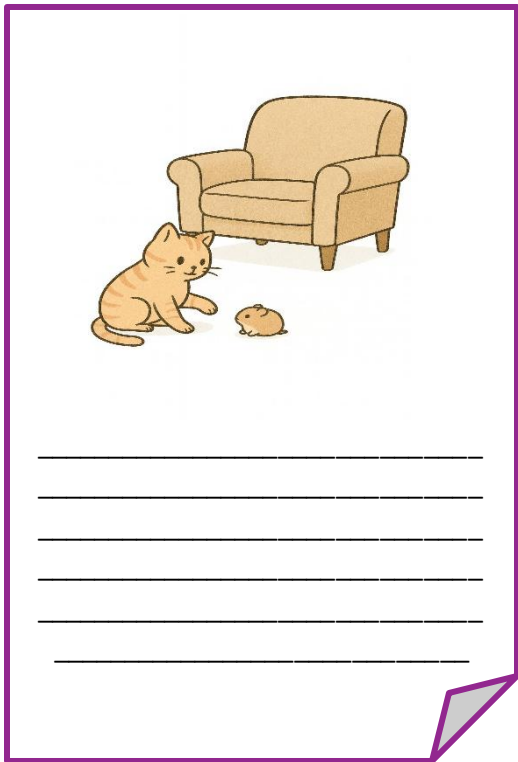
Інструкція: уважно розглянь усі малюнки. Знайди лимони, на яких написані слова з великої букви. Проведи їх до кошика.

Інструкція: уважно розглянь усі кульки. Допоможи ведмедику зібрати кульки із слова з префіксами *с-*, *з-*.

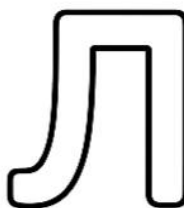
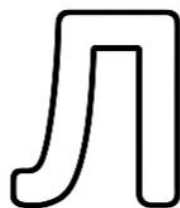
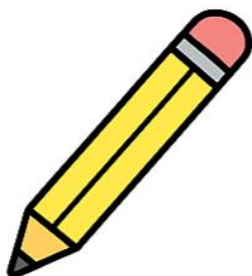
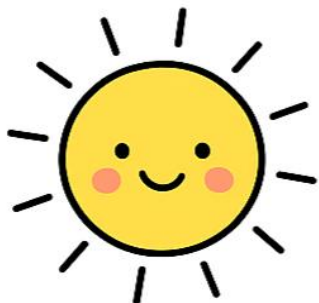

Інструкція: уважно подивись на малюнки і розкажи, що робить котик. Створи речення і запиши.

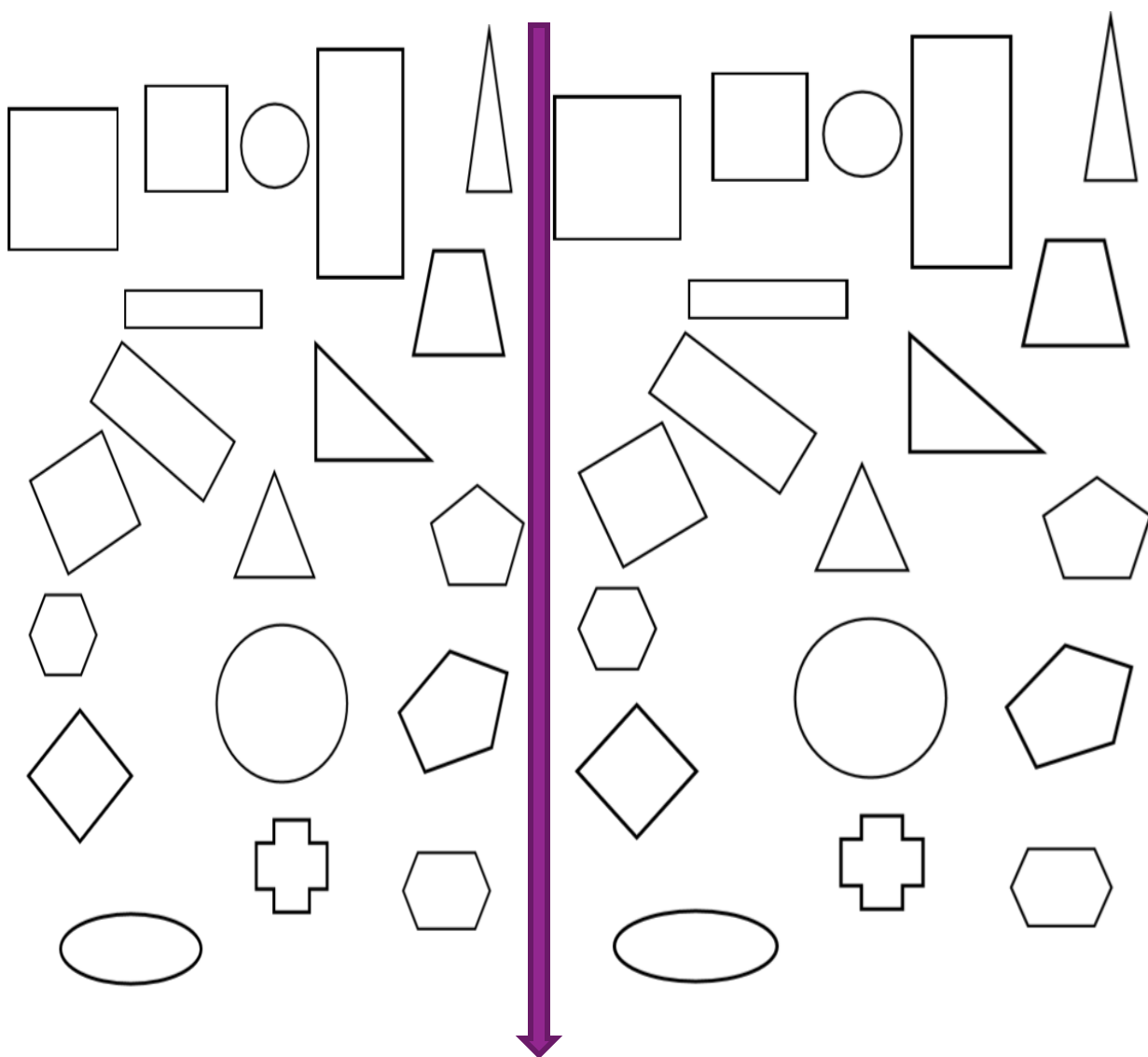
Дзеркальні літери

Інструкція: обведи одночасно двома руками.

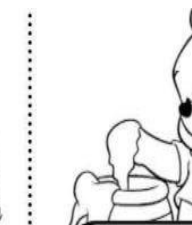
Ліва чи права

Інструкція: розфарбуй фігури, що стоять ліворуч червоним, праворуч синім.

Веселі слова

Інструкція: встав, де потрібно, апостроф .

				
Встав, де потрібно, апостроф	Встав, де потрібно, апостроф	Встав, де потрібно, апостроф	Встав, де потрібно, апостроф	Встав, де потрібно, апостроф
львів...янин	р...ясно	Св...ятослав	Лук...янчук	подвір...я
цв...яшок	торф...яний	між...ярусний	присв...ята	р...ядочок
уп...ятьох	дерев...яний	об...єднати	з...ясувати	сім...я
з...єднати	роз...яснити	мавп...ячий	п...ятірка	р...юмсати
під...йом	зв...язати	солов...їний	комп...ютер	відв...язати
черв...як	бур...ян	сер...йозний	розв...язати	В...ячеслав
дит...ясла	різдв...яний	торф...яний	черв...ячок	св...яткувати
св...ятковий	в...юнок	узгір...я	пір...їнка	торф...яний
під...їхати	моркв...яний	духм...яний	духм...яний	з...явитися
тьм...яний	під...їхати	б...ються	різдв...яний	дев...яносто
в...ється	об...єднати	дит...ясла	св...ятковий	об...їжджати
матір...ю	Лук...ян	бур...як	солом...яний	різдв...яний

(Інтернет – джерело)

Чарівні слова

Інструкція: на місці пропуску встав букву.

На місці пропуску встав букву З (ЗІ) або С	На місці пропуску встав букву З (ЗІ) або С	На місці пропуску встав букву З (ЗІ) або С	На місці пропуску встав букву З (ЗІ) або С	На місці пропуску встав букву З (ЗІ) або С
...питати	...питати	...питати	...питати	...питати
...рвати	...рвати	...рвати	...рвати	...рвати
бе...печний	бе...печний	бе...печний	бе...печний	бе...печний
не...проста	не...проста	не...проста	не...проста	не...проста
ро...йтися	ро...йтися	ро...йтися	ро...йтися	ро...йтися
...псувати	...псувати	...псувати	...псувати	...псувати
...формувати	...формувати	...формувати	...формувати	...формувати
...гадати	...гадати	...гадати	...гадати	...гадати
...грати	...грати	...грати	...грати	...грати
...турбований	...турбований	...турбований	...турбований	...турбований
бе...перечно	бе...перечно	бе...перечно	бе...перечно	бе...перечно
ро...бити	ро...бити	ро...бити	ро...бити	ро...бити

(Інтернет – джерело)

Література

1. Данілавичюте Е.А., Трофименко Л.І., Ільяна В.М., Рібцун Ю.В., Мартинюк З.С., Грибань Г.В. Психолінгвістичні дидактичні технології діагностики і подолання мовленнєвих порушень у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення: навчально-методичний посібник. - Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, К. – 2022. // <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734273>
2. Кидисюк Н.П. Збірник диктантів з української мови. 1-4 класи. – Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2008. – 2008. – 224 с.
3. Момот Т.Л. Грамотійко: Логопедичний зошит №2 для розвитку усного і писемного мовлення. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 56 с.
4. Момот Т.Л. Грамотійко: Логопедичний зошит №3 для розвитку усного і писемного мовлення. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 48 с.
5. Мартинюк З.С. Ринологія: підтримка дитини з особливими мовленнєвими потребами в освітньому середовищі: навч.-метод. посіб. – Київ. 2023. – 180 с.
6. Українська мова. 3 клас: підруч. для спец. загальноосвіт. навч. закл. (F 80) та учнів із (R 48, F 81) / Е.А. Данілавичюте, Л.І. Трофименко, Г.В. Грибань – К.: Либідь, 2017. – 192 с.

7. Українська мова: підруч. для 4 кл. спец. закл. заг. середньої освіти (F 80) та учнів із F 81, R 48 / Л.І. Трофименко, З.С. Мартинюк, Г.В. Грибань – К.: Либідь, 2018. – 192 с.